

VÁLYI-NAGY JÓZSEF

A munkáspártok és szakszervezetek szerepe a népi demokratikus parlamentek és kormányok létrejöttében és fejlődésében a közép-kelet-európai országokban (1944—1948)¹

1. A népi hatalom és legfelső szerveinek létrejötte

A népi demokratikus hatalom és legfelső államhatalmi szervei, az országgyűlések és kormányaik, mint a széles antifasiszta, demokratikus osztályszövetséget megtestesítő népfrontok szervei a közép-kelet-európai országokban 1944 végén (Lengyelország és Magyarország), illetve 1945 elején (Románia és Csehszlovákia) forradalmi módon jöttek létre. Létrejöttében a kezdeményező és meghatározó szerepet a kommunista pártok játszották, s a kormányok programjának középpontjába is programelképzeléseik kerültek.

Magyarországon a Magyar Kommunista Párt (a továbbiakban MKP) 1944. november 30-án tette közzé „Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja” címen akcióprogramját. A program egyik legfontosabb politikai követelését az a javaslat képezte, mely szerint „Az új magyar demokratikus rend megszilárdítására és betetőzésére össze kell hívni az alkotmányozó nemzetgyűlést. Az egybehívandó nemzetgyűlésnek felelős a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bizottságaira támaszkodó ideiglenes kormány, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front kormánya”.²

Az MKP programjának antifasiszta, antifeudális, antiimperialista, demokratikus jellege és célkitűzései nemcsak lehetővé tették, hanem egyben meg is könnyítették a széles nemzeti összefogás megvalósítását, amely politikailag a kommunisták kezdeményezte Magyar Nemzeti Függetlenségi Front (a továbbiakban MNFF) szervezetében testesült meg. Az MNFF 1944. december 2-án alakult meg Szegeden, az MKP, a Szociáldemokrata Párt (a továbbiakban SZDP), a Független Kisgazdapárt (a továbbiakban FKGP), a Nemzeti Parasztpárt (a továbbiakban NPP) és a Polgári Demokrata Párt (a továbbiakban PDP), valamint a szakszervezetek részvételével. Az MNFF a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és a városi kispolgárság, valamint a németellenes polgári erők szövetségét testesítette meg. Létrejöttét és az MKP akcióprogramjának nemzeti harci programmá emelkedését a december 3-i szegedi népgyűlés is megerősítette, Magyarországon 1944. december 21-én ült össze Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés és választotta meg december 22-én az első demokratikus kormányt, mint az MNFF pártjainak koalíciós kormányát. Az Ideiglenes Kormány programjával az MNFF programja szolgált, ami viszont ténylegesen az MKP 1944 novemberi akcióprogramja volt.

A népi demokratikus forradalom kibontakozása számára Csehszlovákiában döntő jelentőségűek voltak az 1945. március 22—29 között Moszkvában folytatott tárgyalások a Csehszlovák Kommunista Párt (a továbbiakban CSKP) moszkvai vezetése, valamint a londoni emigráció politikai pártjainak, közöttük a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt (a továbbiakban CSSZDP) képviselői és a Szlovák Nemzeti Tanács (a továbbiakban SZNT) küldöttsége között a népi kormány létrehozásáról és programjáról.

A programtervezet politikai célkitűzései között szerepelt az, hogy „a felszabadult területekre visszatérjen a köztársasági elnök és megalakuljon itt, ismét hazai

¹A népi demokratikus országokat több szempont alapján lehet csoportosítani. A szerző azért a közép-kelet-európai országokat (Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és Románia) hasonlítja össze, mert a meglévő különbségek ellenére az 1944—1948 között lezajlott forradalmi változások, jellegük és lefolyásuk, elsősorban is a hatalmi szervek politikai összetétele s úgyszintén a munkáspártok szerepe és együttműködése tekintetében itt mutatták a legnagyobb hasonlóságot.

²A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944—1948. Kossuth, 1968. 41., illetve a teljes program uo. 37—41.

földön, az új csehszlovák kormány”, amely „azon társadalmi rétegek és politikai irányzatok képviselőiből áll, akik odahaza és külföldön nemzeti-felszabadító harcot folytattak”. A tervezet szerint „A kormány küldetését ideiglenesnek tekinti. A köztársaság teljes felszabadulását követően... a köztársasági elnök rendeletére össze kell hívni a Nemzeti Bizottságok alapján az Ideiglenes Nemzetgyűlést, amely meg erősíti a köztársasági elnököt funkciójában, s új kormányt nevez ki.”³

A CSKP programjavaslata szerint a népi demokratikus köztársaság politikai alapját a Csehek és Szlovákok Nemzeti Frontja (CSSZNF) kellett, hogy képezze, melynek megformálódása szervezetenként ekkor vált véglegessé, s a következő pártok alkották: CSKP, CSSZDP, Cseh Nemzeti Szocialista Párt (CSNSZP)⁴, Cseh Néppárt (CSNP)⁵, Szlovák Kommunista Párt (SzLKP)⁶, Szlovák Demokrata Párt (SzIDP)⁷. A CSSZNF osztagyszempontból a munkásosztály, a parasztság, a kisiparosok és az értelmiség, a cseh és szlovák városi és falusi dolgozók szövetségének, politikailag pedig azon cseh és szlovák politikai pártok blokkjának tekinthető, amelyek aktívan részt vettek az antifasiszta harcban és kötelezettséget vállaltak, hogy együtt teremtik meg a népi demokratikus köztársaságot.

A moszkvai tárgyalásokon jelen levő pártok és szervezetek képviselői lényegesebb változtatás nélkül kormányprogramként fogadták el a CSKP programjavaslatát és megegyeztek a csehszlovák területen megalakítandó népi kormány politikai-személyi összetételében is. A népi demokratikus hatalom első kormánya Csehszlovákiában, mint a CSSZNF koalíciós kormánya 1945. április 4-én jött létre Kassán, s április 5-én hozta nyilvánosságra programját, az ún. Kassai kormányprogramot.⁸

Romániában a Román Kommunista Párt (RKP) és a Román Szociáldemokrata Párt (RSZDP) vezetői az 1944. április 16-án általuk létrehozott, s a két párt együttműködését koordinálni hivatott szervezet, a Munkás Egységfront (MEF) 1944. május 1-i Kiáltványában kötelezettséget vállaltak, hogy együtt harcolnak és mozgósítják a munkásosztályt, az egész román népet a katonai-fasiszta diktatúra megdöntésére és az összes antifasiszta erők képviselőiből álló nemzeti kormány megteremtésére.⁹ „A szervezett és egyesült munkásosztály —, olvashatjuk a Kiáltványban — a kommunisták és szociáldemokraták nevében határozott harcra hívja fel a munkásokat, a román népet, minden osztályt és társadalmi réteget, politikai, vallási és társadalmi hovatartozásuktól függetlenül, az azonnali béke, az Antonescu-kormány megdöntése és a Hitler-ellenes erők képviselőiből álló nemzeti kormány létrehozása, a hitlerista csapatok kiűzése, a felszabadító Szovjet Hadsereg támogatása... a szabad, független és demokratikus Románia megteremtése érdekében...”¹⁰

1944. augusztus 23-án fegyveres felkelés robbant ki Bukarestben, melynek eredményeként megdőlt ugyan a fasiszta rendszer Romániában, de nem a népi erőkből,

³ Lásd az idézeteket *Cesta ke kvetnu. Vznik lidové demokracie v Československu*. I. sv. Praha, 1965. s. 380, a programtervezet teljes szövegét pedig 380—390.

⁴ A CSNSZP gyűjtő párt volt, s eszmeileg döntően a burzsoá-kispolgári ideológia, politikailag a magántulajdon alapján állott. A legaktívabb, legagresszívabb és legerősebb ellenzéki pártnak tekinthető Csehszlovákiában.

⁵ A CSNP ideológiájában és programjában közel állott a CSNSZP-hez. Döntően a tehető parasztokat tömörítő katolikus színezetű párt. A politikai élet jobboldalán foglalt helyet.

⁶ Az SZIKP a szlovák fasiszta állam megalakulását követően szervezetenként ugyan önálló pártként, de a CSKP részeként működött Szlovákiában.

⁷ Az SZIDP az egyedüli ellenzéki párt volt Szlovákiában. Kezdetben haladó programot vallott és lojálisan együttműködött az SZIKP-val, de később egyre inkább jobbra tolódott. Gyűjtő párt. Fő ideológiai fegyverét a konzervativizmus és a nacionalizmus képezte.

⁸ Lásd ezekről a kérdésekről *Ocserk isztoriji Kommuniszticeszkoi Partyiji Csehoszlovákiji* (Přehled dějin KSČ, Praha 1978.) Moszkva 1979. 230—241.

⁹ „*Documente din istorie P. C. R.*” Bucuresti 1963. 381—382. Idézi *M. G. Százina: Borba rumünszkogo naroda za usztanovljenije i ukreplenije narodno-demokratyicseszkogo sztroja 1944—1947.* Moszkva 63. 130., valamint *H. Bunta: Lupta P. C. R. pentru consolidare unitații clasei muncitoare in primele luni ale revoluției populare* (23. VIII.—6. III. 1945.) *Annalul Institutului de Istorie din Cluj*, X. 1967. 272—273.

¹⁰ *Archiva CC al P. C. R.*, f. 39, fil. 9. Idézi *N. I. Lebegyev: Krah faszma v Rumünyiji.* Moszkva 1976. 464.

hanem a monarchista, katonai és burzsoá körök képviselőiből álló kormány jött létre. Az 1944. augusztus 23—1945. március 6. közötti időszakban létezett burzsoá-földbirtokos kormányokban helyet kaptak ugyan az RKP és az RSZDP képviselői is (lásd a 2. sz. táblázatot), de ezek tevékenysége a munkáspártokat és a dolgozó tömegeket nem elégítette ki, s ezért egy koalíciós népi kormány megteremtését tűzték ki alapvető feladatként. A kezdeményező szerepet az RKP játszotta, miután vezetői javasolták a Nemzeti Demokratikus Front (NDF) létrehozását az ország következetes demokratikus fejlődésében érdekelt politikai erőkől. 1944. szeptember 26-án az RKP központi lapjában, a „Scinteia”-ban jelent meg az NDF platformtervezete, amely a forradalom elmélyítését szolgáló követeléseket tartalmazta. Az RKP KB ebben alapvető feladatként jelölte meg egy olyan kormány létrehozását, amely „harcol az NDF platformjában megjelölt célok megvalósításáért”.¹¹

Az RSZDP KB 1944. szeptember 29-én adott hivatalos választ az RKP javaslatára. A szociáldemokrata vezetés hangsúlyozta, hogy az RKP-hez hasonlóan haszthatatlan feladatnak tekinti a demokratikus rend létrehozását és megszilárdítását, s javasolta, hogy a két párt képviselői haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat a platform végleges szövegének kidolgozása céljából. Az RSZDP KB több kiegészítő javaslatot is tett.

A kommunista és szociáldemokrata képviselők között 1944. október 2-án lezajlott tárgyalásokon a szociáldemokraták javaslataival kiegészített platformtervezetet a két munkáspárt általános cselekvési programjává nyilvánították. Az elfogadott határozat leszögezte, hogy „a Munkás Egységfront az NDF és az érdekeit kifejező kormány létrehozása érdekében összefogásra hívja fel a demokratikus pártokat és szervezeteket”.¹²

A Nemzeti Demokratikus Front 1944. október 12-én jött létre. Tagjai lettek: az RKP, az RSZDP, az Egységes szakszervezetek, a dr. Petru Groza vezette Ekésfront (EF) mint baloldali parasztpárt, a baloldali értelmiségieket tömörítő Hazafiak Szövetsége (HSZ), Magyar Népi Szövetség (MNSz) mint a magyar nemzeti kisebbség baloldali szervezete, az NDF-hez nem csatlakozó Nemzeti Caranista Pártból (NCP)¹³ elkülönült ún. Alexandescu-féle (NCP/A)¹⁴ Párt. Az NDF-et támogatta, majd később tagja lett az NDF-hez úgyszintén nem csatlakozó Liberális Pártból (NLP)¹⁵ kivált ún. Gh. Tătărescu- (NLP/T)¹⁶ párt. Az NDF vezető testületeként még október 12-én létrehozták a Nemzeti Tanácsot, amelyben a tagszervezetek 3—3 fővel voltak képviselve. Az NDF osztályszempontból leginkább az MNFF-hez hasonlított, csak jelentősebb nyílt és lojális ellenzéki erők maradtak rajta kívül.

A munkáspártoknak a Radescu-kormányban helyet foglaló miniszterei, L. Patrascanu és K.-T. Petrescu 1944. október 16-án lemondtak, hogy ezzel is siettesek annak bukását, s helyébe az NDF kormányának megalakulását. Az RSZDP támogatta az RKP álláspontját a kormányhoz való viszony kérdésében, leszögezve, hogy válságos helyzetben „az NDF-kormány... jelenti az egyedüli megoldást”¹⁷, s „nem lehet tovább elképzelni olyan kormányt, amelyben a munkásosztály nem foglalná

¹¹ Idézi Rumünynija v godü narodno-demokratyiceszkjoj revoluciji 1944—1947. Moszkva 1974. 90.

¹² Lásd „Scinteia”, 7. X. 1944. Idézi Rumünynija v godü... 309.

¹³ Az NCP a tehetős parasztok, a középburzsoázia és a kispolgárság pártja volt. Elén I. Maniu tapasztalt antikommunista politikus állott. A párt viszonylag széles társadalmi bázisra támaszkodott, s az ellenzék fő ereje volt.

¹⁴ Az NCP(A) a progresszív kispolgári rétegek, elsősorban értelmiségi és szabadfoglalkozású körök érdekeit képviselte, akik a népi demokratikus átalakulás alapvető feladatainak megvalósításában a forradalom bizonyos szakaszán, a polgári-demokratikus átalakulás céljaitól vezérelve, hajlandók voltak támogatni az NDF programját. A párt befolyása nem volt jelentős.

¹⁵ Az NLP a nagyburzsoáziát, a banktőkét és a nagy kereskedelmi vállalkozókat képviselte. A párt elén D. Bratianu állott, aki a két világháború közötti időben többször is volt miniszterelnök. Az NLP komoly nyugati kapcsolatokkal rendelkezett, s a legjobboldalibb volt a politikai pártok között Romániában.

¹⁶ Az NLP(T) gyakorlatilag a román burzsoázia azon csoportját képviselte, amely hajlandó volt együttműködni a baloldali erőkkel a polgári-demokratikus átalakulás megvalósításáért, s ezért egyetértett az NDF programjával és 1947. végéig, ha ellentmondásosan is, de támogatta annak megvalósítását.

¹⁷ Lásd „Libertatea”, 20. X. 1944. Idézi K. Nyíri: Ot JegyinoGo Rabocsego Fronta k jegyinoj partyiji rabocsego klaszsa Rumünyniji 1944—1948. Buhareszt 1972. 43.

el az országon belüli erejének és nemzetközi preszlízsének megfelelő helyét.”¹⁸ A reakció egységbontó mesterkedéseivel szemben a szociáldemokrata vezetés 1944 végén—1945 elején többször határozottan megerősítette, hogy „szilárdan a MEF és az NDF platformján áll”.¹⁹ Az RSZDP egyes vezetői, pl. a párt főtitkára K.-T. Petrescu eltérő nézetet képviseltek ugyan a vezetés többségétől a kormányválság kiobbantása időpontjának és az új kormány miniszterelnöke, konkrétan a kommunista vezetés által kormányfőnek javasolt dr. P. Groza személyének kérdésében, de ez mit sem változtatott a két párt szoros együttműködésén.²⁰

A téptömegeknek az NDF pártjai és szervezetei által inspirált harca eredményeként 1945. február végén megdőlt a burzsoá-földbirtokos hatalom Romániában, s a király kénytelen volt dr. Petru Grozát megbízni a kormányalakítással. Az új, 16 főből álló kabinet 1945. március 6-án alakult meg. Programját az NDF platformja képezte. Tagjai között az RKP és az RSZDP 3—3 és az egységes szakszervezetek 1 tárcával voltak képviselve. A Groza-kormány megalakulása a *demokratikus népi hatalom létrejöttét jelentette Romániában*.²¹ Az NDF kormányának megalakulását követően, 1945 folyamán a király és a jobboldali pártok mindent megtektek, hogy lehetetlenné tegyék tevékenységét. A Groza-kormány helyébe burzsoá-szociáldemokrata kormányt akartak létrehozni. Támogatta őket törekvésekben az RSZDP K.-T. Petrescu vezette jobboldala, amely az Angol Munkáspárt választási győzelmétől felbátorítva tiszta szociáldemokrata kormány létrehozásának szükségességét hangoztatta. Az RSZDP KB 1945. szeptember 28-án megtartott plénuma azonban a jobboldal ellenében a MEF erősítésének és az NDF-kormányának támogatásának álláspontjára helyezkedett.²²

Lengyelországban a kommunisták és a szociáldemokraták együttműködése a népi hatalom megteremtésében Csehszlovákiához, Magyarországhoz és Romániához képest bonyolultabb képet mutatott. Ez a londoni burzsoá emigráns kormány létének, amelynek vezetői minden együttműködést megtagadtak az országban levő baloldali erőkkkel, valamint a szocialista mozgalom szétforgácsoltságának, illetve bizonyos jobboldali csoportjai munkásegység-ellenes magatartásának volt a következménye.

A Lengyel Munkáspárt (LMP) 1943. novemberi programja világosan megfogalmazta a népi hatalom megteremtésének szükségességét, s hogy a politikai képviselést jelentő „Ideiglenes Kormány az antifasiszta nemzeti frontra kell, hogy támaszkodjon...”²³ Az LMP vezetőinek kezdeményezésére, a demokratikus pártok és szervezetek megegyezése alapján 1943. december 31-én alakult meg az Országos Nemzeti Tanács (ONT), mint népképviselői szerv, s ténylegesen a népfront legfelső vezető szerve és a népi hatalom csirája. A „Szabadság, Egyenlőség, Függetlenség” (lengyel rövidítése — WRN) elnevezésű jobboldali szocialista csoport ellenséges viszonyult az ONT-hez és egyedüli törvényes lengyel kormánynak a londoni burzsoá emigráns kormányt ismerte el, s így ténylegesen elutasította a lengyel szocialisták és az LMP együttműködésének lehetőségét az ONT-ben. A baloldali szocialista csoportokat egyesítő, s 1943. április 11-én létrejött Lengyel Szocialista Munkáspárt (LSZMP) vezetése viszont 1944 februárjában, az ONT ellenében létrehozta saját szervezetét, hatalmi céllal, az ún. „Demokratikus, szocialista és szindikalista szervezetek Centralizációját”, melybe a szocialistákon kívül a Demokrata Párt, s kisebb értelmiségi és kispolgári szervezetek és csoportok tartoztak.

A Centralizáció 1944. március 19-én kiadott Nyilatkozatában elutasította az ONT-vel való együttműködést, s kijelentette, hogy hatni kíván a londoni tábor politikai erőinek átcsoportosítására, az emigráns kormány demokratikus szellemben történő átszervezésére. A LMP és az ONT vezetése bírálta a Centralizáció politikai törekvéseit, s tárgyalásokat folytatott képviselőivel azzal a céllal, hogy bekapcsolja tagjait a demokratikus Lengyelországiért folytatott harc közös frontjába. 1944 kezdetén ez a törekvés nem járt sikerrel.

¹⁸ Lásd „Libertatea”, 24. X. 1944. Idézi K. Nyíri i. m. 43.

¹⁹ Lásd „Libertatea”, 10. I. 1945. Idézi K. Nyíri i. m. 56.

²⁰ Lásd a kérdésről Gh. Tuțui: Partidul Social-Democrat din România în perioada luptei pentru instaurarea puterii democrat-populare (VIII. 1944.—III. 1945). Revista de istorie. T. 27. 1974/3. 358—359.

²¹ Lásd ezekről a kérdésekről részletesebben Rumünija v godü... 89—12.

²² Lásd erről K. Nyíri i. m. 110—114.

²³ W. dziesiąta rocznicę powstania RPR. Materiały i dokumenty (1942—1948). Warszawa 1952. 189—190.

A lengyel szocialistáknak a népi hatalomhoz való viszonyában lényeges, pozitív jellegű fordulat az LSZMP 1944. május elején Varsóban megtartott IV. kongresszusán következett be. „Elutasítjuk az együttműködést a reakciós londoni emigráns kormánnyal — olvashatjuk a kongresszus határozatában —, s a széles tömegekre, a parasztok, a munkások és a dolgozó értelmiség képviselőiből létrejött nemzeti tanácsokra támaszkodó népi kormány létrehozása mellett vagyunk”.²⁴ A kongresszus teljes támogatásáról biztosította az ONT-t, a programjában megjelölt feladatokat, s minden szocialistát az LMP-vel való együttműködésre hívott fel a népi hatalom és helyi szervei, a nemzeti tanácsok megteremtésében.

Az ONT 1944. július 21-én, az LMP KB javaslatára határozatot hozott a Lengyel Nemzeti Felszabadító Bizottság (LNFB), az új, népi hatalom központi végrehajtó szervének a létrehozásáról. Az LNFB volt az első munkás-paraszt kormány, a népi forradalom erőinek kormánya Lengyelország történetében. Az LNFB 1944. július 22-én tette közzé, a lengyel néphez intézett Kiáltványában programját, amelynek alapjában az LMP KB 1943. novemberi program-dokumentumának irányelvei állottak. A program politikai részében az LMP vezetése lényegében meghatározta a létrehozandó hatalom jellegét és alapjait is, amikor leszögezte, hogy „Az államhatalom az eljövendő Lengyelországban a munkások, a parasztok és az értelmiség érdekeit kifejező... képviselők kezébe kell, hogy átmenjen”, s társadalmi bázisát „a munkásosztály egysége és a munkás-paraszt szövetség”²⁵ kell, hogy képezze.

Az LNFB-ben a következő pártok vettek részt: LMP, LSZMP, Parasztpárt (PP) — radikális parasztszervezet, melynek vezetői szorosan együttműködtek az LMP-vel, Demokrata Párt (DP) — a haladó értelmiség egy részét és a városi kisárutermelők jelentős hányadát tömörítette és reprezentálta, s vezetése alapvetően a munkáspártokkal való szoros együttműködés platformján állott. Az LNFB egyben a demokratikus népfront keretét is adta, amely Lengyelországban 1944—1948 között nem öltött egyértelműen intézményes formát, hanem a mindenkori kormánypártokból állott. Az LNFB politikai összetétele, programja és tevékenysége meghatározta e de facto kormányszerv népi, forradalmi jellegét.

A népi hatalom, illetve első képviseleti, törvényhozó és végrehajtó szervei, az országgyűlések és kormányai a demokratikus pártok és a néptömegek támogatásával és aktív részvételével, lényegében forradalmi módon jöttek létre. Világosan megmutatkozott ez politikai összetételükben is. A baloldali erők döntő súlya, sőt abszolút fölénye a legkifejezöbben a demokratikus hatalom ideiglenes legfelső képviseleti szerveiben nyilvánult meg, ami meghatározólag hatott tevékenységükre. Különösen jól mutatja ezt Lengyelország és Magyarország példája, ahol ezek a szervek, mint az új, népi hatalom megtestesítői már a felszabadulás menetében létrejöttek és hatékonyan funkcionáltak.

Lengyelországban, ahol a küldötteket az ONT-be, illetve a szejmbe, a politikai pártok, a vajdasági nemzeti tanácsok és a társadalmi szervek delegálták, 1944. július 15-én az ONT 283 képviselője közül 100 az LMP, 77 pedig az LSZP tagja volt.²⁶ Az 1945 közepén, az ország teljes felszabadulását, az emigráció egy részének hazatérését és a jobboldali vezetésű Lengyel Parasztpárt (LPP)²⁷ létrejöttét, s ezzel összefüggésben a pártrendszer bizonyos stabilizálódását követően és a Nemzeti Egységkormány létrejötte kapcsán 44 főre bővült testületben az LPP 65, a PP 60, a DP 38, a pártonkívüliek 30, illetve az LMP 139 és az LSZP 112 képviselővel²⁸ rendelkezett, a munkáspártok együttesen a helyek több, mint 60, illetve 50 százalékát birtokolták. Az ONT elnöke az LMP egyik vezetője, B. Bierut lett.

Magyarországon az 1944. december 21-én Debrecenben összeült Ideiglenes Nemzetgyűlésnek 230 képviselője volt, akiket a felszabadult részeken az Előkészítő Bizottság irányításával az MNFF helyi szervei, a nemzeti bizottságok ülésén a politikai pártok és a szakszervezetek jelölése alapján választották meg s a legtöbb

²⁴ Kształtowanie się podstaw programowych PPR w latach 1942—1945. Wybór materiałów i dokumentów. Warszawa 1958. 394.

²⁵ Az idézeteket l. W dziesiątą rocznicę... 187, 201.

²⁶ L. Historia polskiego ruchu robotniczego. 1864—1964. T. II. Warszawa, 1967. 185.

²⁷ Az LPP a népi rendszerhez ellenségesen viszonyuló legális ellenzéki párt volt. A parasztság és a dolgozó értelmiség mellett jelentős befolyással rendelkezett más társadalmi rétegekben is. Politikai ideálját a pluralista liberális-burzoá rendszer képezte, amelyben a parasztságé a vezető szerep.

²⁸ Partia w cyfrach 1945—1948. Warszawa 1948. 120.

esetben népgyűlésen erősítették meg. Az FKGP-t 55-en, az NPP-t 16-an, a PDP-t 12-en, a pártonkivülieket 19-en, illetve az MKP-t 71-en, az SZDP-t 38-an és a szakszervezeteket 19-en (a két munkáspárt kb. egyenlő arányban osztozott rajtuk) képviselték a parlamentben, s így ez utóbbiak együttesen a testület abszolút többségét alkották. Még meggyőzőbbé vált fölényük, miután 1945 április elején, az ország felszabadulását követően, a kormány és a nemzetgyűlés a fővárosba költözött, s a főváros és a premvárosok képviseletével 338 tagúvá bővült Ideiglenes Nemzetgyűlésben az FKGP 71, az NPP 20, a PDP 18, a pártonkivüliek 27, illetve az MKP 97, az SZDP 64 és a szakszervezetek 41 hellyel rendelkeztek, ez utóbbiak aránya 60 százalékra növekedett a debreceni állapothoz képest. Arányuk az 1945. június 24-én, a dunántúli nemzetgyűlési képviselők behívása folytán kiegészült Nemzetgyűlésben csökkent ugyan, de még így is abszolút többségük volt abban.²⁹

Csehszlovákiában egészen 1945 végéig, Szlovákia kivételével, ahol a Szlovák Nemzeti Tanács államhatalmi funkciókat teljesített, hiányzott a legfelső törvényhozó szerv. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőit, a Kassai kormányprogram útmutatása szerint 1945. augusztus 29-én (Szlovákia), illetve október 14-én (Cseh- és Morvaország) választották meg a nemzeti bizottságok küldötteinek konferenciáin. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. október 26-án kezdte meg munkáját. Megerősítette funkciójában E. Beneš köztársasági elnököt és egyhangúlag jóváhagyta a felszabadult köztársaság első népi kormányának tevékenységét, amely ekkor formálisan újjáalakult ugyan, de politikai összetételében lényegében változatlan maradt. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 300 képviselőből (200 — Cseh- és Morvaország és 100 — Szlovákia) állott. Társadalmi-politikai összetételét a pártok paritása (40—40 képviselő) és a tömegszervezetek 60 képviselője jellemezte. A csehszlovák legfelső törvényhozó szervben a munkáspártokat 120 fő képviselte, amelyet kiegészített a számszerűleg pontosan nem ismert szakszervezeti és az előbbieket támogató egyéb tömegszervezeti képviselők csoportja, s így joggal feltételezhető, hogy együttesen abszolút többséggel rendelkeztek.³⁰ (Az ideiglenes nemzetgyűlések politikai összetételének összefüggő áttekintését adja az 1. táblázat.)

Az első demokratikus népfront-koalíciós kormányokban, mint legfelső végrehajtó hatalmi szervekben a munkáspárti miniszterek együttes aránya Magyarországon némileg elmaradt e pártok parlamenti képviseletéhez képest, míg Csehszlovákiában és Lengyelországban lényegében azonos volt. Magyarország esete alapvetően a nemzetközi tényezők hatásával, elsősorban is a nemzetközi antifasiszta koalíció létéből fakadó megfontolásokkal magyarázható, amit a pártok vezetői következetesebben érvényesítettek a kormányok, mint a parlamentek politikai összetételének meghatározásánál. Jellemző volt ebből a szempontból a szövetséges nagyhatalmaknak a Jaltai konferencián elfogadott, s a felszabadított Európáról szóló Nyilatkozata, melyben kötelezettséget vállaltak arra, hogy együttesen támogatni fogják „a felszabadított európai államoknak, vagy a tengely volt európai csatlós-államainak népeit abban, hogy a lakosság összes demokratikus elemeit széleskörűen képviselő ideiglenes kormányhatóságok létesítsenek.”³¹ A Magyar Ideiglenes Kormány politikai ösztételének, konkrétan a horthysta-csoport súlyának meghatározásánál belsőleg különösen lényeges volt a széles, németellenes, antifasiszta nemzeti összefogás demonstrálása, de szerepet játszottak katonapolitikai szempontok is. Lényegét illetően hasonló volt a helyzet 1944 végén—1945 elején Romániában is.

A munkáspártok súlya az első ideiglenes kormányokban a legmeggyőzőbb Lengyelországban volt. Az 1944. július 21-én létrejött 15 tagú LNFB-ben a PP 4, a DP 1, a pártonkivüliek 2, illetve az LMP 5, az LSZP pedig 3 képviselővel rendelkezett, s a december 31-én 17 főre kiegészült Ideiglenes Kormányban a PP-nek 5, a DP-nek 2, illetve a két munkáspártnak 5—5 minisztere volt. Még nagyobb lett a mun-

²⁹ Az adatokra vonatkozóan lásd A magyar népi demokrácia története 1944—1962. Kossuth, Bp. 1978. 22., 51. — A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Kossuth, Bp. 1970. 3. köt. 37, 70., valamint K. Kolomejczyk: Rewolucje ludowe. Wegie 1939—1948. Warszawa, 1973. 368—369. Meg kell jegyezni, hogy a két utóbbi forrás pontatlan a munkáspárti képviselők számát illetően, de általában is az 1945. április 2-án kiegészült nemzetgyűlésben, ami onnan adódik, hogy a június 24-i állapotot veszi alapul.

³⁰ L. J. Cesar—Zd. Snitil: Československá revoluce 1944—1948. Praha 1979. 221., valamint J. Opat: O novou demokracii. Praha 1968. 119—120.

³¹ Nemzetközi szerződések 1918—1945. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1966. 592.

Ország	Időpont	Mandátum		Politikai csoportok									
				Népfront-pártok						Ellenzéki pártok és csoportok		Pártonkívüliek és egyéb ún. „független” csoportok	
		Munkáspártok (KP, SzDP)		Többiek		Összesen		Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%
		Mandátum	%	Mandátum	%	Mandátum	%						
CSEH-SZLOVAKIA	1. 1945. október 26.	300	100,0	80/40	40,0	120	40,0	240	80,0	–	–	60**	20,0
LENGYEL-ORSZÁG	1. 1944. július 21.	283	100,0	100/77	62,5	106	37,5	283	100,0	–	–	–	–
	2. 1945. június 28.	444	100,0	139/112	56,5	98	22,1	349	78,6	65	14,6	30	6,8
MAGYAR-ORSZÁG	1. 1944. december 21.	230	100,0	81/47*	55,7	83	36,0	211	91,7	–	–	19	8,3
	2. 1945. április 2.	338	100,0	118/84*	59,8	109	32,2	311	92,0	–	–	27	8,0
	3. 1945. június 24.	498	100,0	161/127	57,8	183	36,7	471	94,6	–	–	27	5,4
ROMÁNIA	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

* A munkáspártok képviselőihez vettük, megfelelően, a szakszervezetek által delegált képviselők számát is.

** Ez a szám a tömegszervezetek által delegált képviselőket foglalja magába, ami azonban nem jelentette azt, hogy ezek mind párton kívüliek voltak.

káspártok sulya a Jaltai konferencia határozatának értelmében 1945. június 28-án átalakított, s a nyugati hatalmak nyomására a burzsoázia képviselőivel, élén St. Mikolajczykkal kiegészült és egészen 1947 elejéig, a szexmi választásokig funkcionáló 21 tagú Ideiglenes Nemzeti Egységkormányban, amelyben az LPP 4, a DP —PP 2—2, illetve az LMP 7, az LSZP pedig 6 tórcát kapott.³²

Magyarországon, Romániában és Csehszlovákiában a munkáspártok számszerúleg kisebb mértékben voltak ugyan képviselve az ideiglenes demokratikus kormányokban, de a meghatározó tényezőt nem ez, hanem az jelentette, hogy politikájuk révén azok vezető erejét képezték. Következett ez elsősorban is abból, hogy a kormányok programjának alapját a kommunista pártok antifasiszta és következetes demokratikus programelképzelései alkották, s támogatták őket ezek realizálásában a kormány egyéb boldai, illetve demokratikus erői, azok sulya és szerepe, valamint a dolgozó tömegek alulról jövő mozgalma. Az 1944. december 22-én hivatalba lépett 13 tagú első demokratikus magyar kormánynak, a debreceni Ideiglenes Kormánynak a 3 kommunista és 2 szociáldemokrata miniszter mellett 3 kisgazda, 1 parasztpárti és 4 ún. „pártonkívvüli” minisztere volt.³³ A kormány politikai összetétele az 1945-ös nemzetgyúlési választásokig csak annyiban változott, hogy a horthysta csoport egy tagja kikerült abból, s tórcáját az SZDP kapta meg.

Romániában az 1944. augusztus 23-án létrejött, 13 főből álló első Sanatescu-kormányban az RKP és az RSZDP 1—1 tórcával, míg a november 4-én és december 6-án alakult második Sanatescu-, illetve Radescu-kormányokban 2—2 tórcával rendelkezett. Ez utóbbi kormányokban az egységes szakszervezetek is kaptak 1—1 helyet. Az 1945. március 6-án megalakult és a dr. P. Groza vezette első demokratikus kormányban a 15 tórcából az EF 3, az NLP (T) 4, a HSz és az NCP(A) 1—1, a pártonkívvüliek 2, illetve az RKP és az RSZDP 3—3 tórcával rendelkezett, s 1 tórcával képviselve voltak a szakszervezetek is.

Csehszlovákiában az 1945. április 4-én létrejött, majd október 26-án változtatlan összetételben újjáalakult 17 cseh és 9 szlovák politikusból álló 26 tagú Kassai kormányban a CSKP 8 (5 cseh és 3 szlovák kommunista), a CSSZDP 4, a CSNSZP és a CSNP 3—3, s az SZDP és a pártonkívvüliek csoportja 4—4 miniszterrel voltak képviselve.³⁴

Lengyelország és Csehszlovákia esetében különösen jelentős volt az, hogy E. Osóbka-Marowski és Zd. Fierlinger személyében az ideiglenes kormányokat szocialista, illetve szociáldemokrata, Romániában pedig demokrata-parasztpárti miniszterelnök vezette, s a munkáspárti miniszterek mind a négy országban politikailag fontos tórcák élén állottak. (Az ideiglenes kormányok politikai összetételének összefüggő áttekintését adja a 2. táblázat.)

Magyarországra, Csehszlovákiára és Romániára, de részben még Lengyelországra is, a fentiek tanúsága szerint, jellemző volt a szakszervezeti képviselet a népi hatalom ideiglenes törvényhozó, sőt végrehajtó szerveiben. A szakszervezeti képviseletnek az ideiglenes államhatalmi szervezetben nagy politikai jelentősége volt. A népi demokratikus forradalom kibontakozásakor, az ideiglenesség viszonyai között, amikor a munkáspártok szervezeti kiépülésüknek még csak a kezdetén tartottak, a pártonkívvüli dolgozó tömegek az egységes szakszervezeteken keresztül közvetlen képviseletet nyerhettek és direkt módon hallhatták szavukat ezekben a szervezetben.

A szakszervezeti politikai képviselet kialakult gyakorlata a munkáspártok felépésének és a szakszervezetek megnövekedett tekintélyének a következménye volt, s hatékonyan hozzájárult az államhatalom tényleges demokratizálásához.

A szakszervezetek államhatalmi képviseletének a forradalmi átalakulás kezdetén kialakult gyakorlata az országoként különböző időben megtartott nemzetgyúlési választásokkal megszűnt. Az egységes szakszervezetekben tömörült dolgozó tömegek ezt követően a népi demokratikus átalakulás menetében, *a munkáspártokon keresztül, illetve az alulról jövő közvetlen tömegdemonstrációk révén juttatták kifejezésre helyeslő vagy ellétező véleményüket a kormányokkal, de főképpen a hatalomban helyet foglaló különböző politikai erőkkel szemben: támogatták a forradalmi erők törekvéseit és felléptek a burzsoá-jobboldali erők mesterkedései ellen.*

³² Az adatokra vonatkozóan l. N. Kołomejczyk: Rewolucje ludowe... 374, 376—377., valamint N. Kołomejczyk—Br. Syzdek: Polska w latach 1944—1949. Warszawa 1968. 227—279.

³³ L. A magyar forradalmi munkásmozgalom története... 37., illetve A magyar népi demokrácia története... 23.

³⁴ L. J. Opat i. m. 49—50.

Az ideiglenes népfrentkormányok politikai összetétele 1944-1945-ben

Ország	Időpont	A kormány tagjainak száma		POLITIKAI CSOPORTOK																						
				Munkás-pártok (KP, SzDP)		Parasztpártok						Burzsoá-kispolgári (heterogén) pártok						Pártonkívüliek								
						Bal- oldal		Cent- rum		Jobb- oldal		Bal- oldal		Cent- rum		Jobb- oldal		Bal- oldal		Cent- rum		Jobb- oldal				
						Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%	Min.-tárcs	%			
CSEH- SZLOVÁKIA	1. 1945. április 4.	26	100,0	8/4	46,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	2. 1945. október 26.	26	100,0	8/4	46,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
LENGYEL- ORSZÁG	1. 1944. július 21.	16	100,0	5/4	53,3	4	26,7	-	-	-	-	-	-	1	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2. 1944. dec. 31.	18	100,0	5/6	58,8	5	29,4	-	-	-	-	-	-	2	11,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3. 1945. június 28.	22	100,0	7/7	61,8	2	9,6	-	-	-	-	-	-	2	9,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MAGYAR- ORSZÁG	1. 1944. dec. 22.	12	100,0	3/2	41,7	1	8,3	-	-	-	-	2	16,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	33,3
	2. 1945. július 21.	13	100,0	3/3	46,2	1	7,7	-	-	-	-	3	23,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	23,0
ROMÁNIA	1. 1944. aug. 23.	14	100,0	1/15*	14,2	1	7,1	-	-	-	-	1	7,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	57,4	
	2. 1944. nov. 4.	18	100,0	2+3+7	27,8	1	5,6	-	-	-	-	4	22,1	1	5,6	-	-	-	-	-	-	-	1	5,6	-	
	3. 1945. március 6.	18	100,0	2+3+7	38,9	3	16,7	-	-	-	-	1	5,5	1	5,6	-	-	-	-	-	-	-	1	5,6	-	

* Ebben a számban benne van az 1-1 szakszervezeti miniszter is.

A népi demokratikus hatalom létrejöttét jelentő és politikailag azt reprezentáló államhatalmi szervek megformálódása, amelynek kormányai mindenütt népfront-koalíciók alapon állottak, ily módon, forradalmi jelentőségű esemény volt, a népi demokratikus politikai rendszer létrejöttét jelentette, s nagy lendületet adott a forradalom továbbfejlődésének a közép-kelet-európai országokban. Megváltozott az államhatalom jellege: *létrejött a népi demokratikus erők, a munkásosztály, a parasztság és a demokratikus értelmiség szövetségén nyugvó hatalom.* Az ideiglenes népképviselői szervezetekben és a demokratikus kormányokban, a népfront politikai összetétele és bizonyos nemzetközi politikai megfontolások következtében részt vettek bizonyos liberális-burzsoá antifasiszta pártok és pártönkívüli csoportok is, mint pl. Magyarországon a horthysta tábornokok és Romániában az NDF-el együttműködő NLP(T) Lengyelországban az LPP képviselői, valamint demokratikus érzelmű és magatartású személyek. Részvételük fokától és jellegétől függetlenül azonban, ezekben a *munkásosztály pártjai és velük szövetségben lévő politikai erők rendelkeztek döntő pozíciókkal.*

2. A parlamenti választások előkészítése, lefolytatása és eredményei

A népi hatalom és legfelső, ideiglenes jellegű törvényhozó és végrehajtó szerveinek létrejöttét követően, a pártok politikai arculatának, s vele a politikai frontok kialakulásával, egyre inkább előtérbe került az ideiglenesség állapotának felszámolása a politikai élet minden területén. A legfelső törvényhozó és végrehajtó szervek esetében az ideiglenes állapot megszűnése, s a politikai élet bizonyos konszolidálódása a parlamenti választások megtartásával következett be. A szövetséges nagyhatalmak már említett Nyilatkozata ezt feladatként is állította a felszabadult országok elé, amikor leszögezte, hogy az ideiglenes kormányzati szervek „kötelesek ... a lehető legrövidebb időn belül szabad választások útján olyan kormányokat alakítani, amelyek megfelelnek a nép akaratának ...”³⁵. A nyugati nagyhatalmak a Nyilatkozatban foglaltaknak később úgy adtak nyomatékot, hogy a választások megtartásától tették függővé az új demokratikus rendszerek diplomáciai elismerését, ami pedig nemcsak az országok nemzetközi helyzetének, hanem azzal összefüggésben belpolitikai fejlődésének is fontos, elengedhetetlen feltételét képezte.

A politikai pártok azonban a nemzetközi tényezőktől függetlenül is érdekelték voltak az első igazán demokratikus parlamenti választások mielőbbi megtartásában, mert annak eredményei feltárhatták tömegbefolyásuk pillanatnyi helyzetét, s titokban mindegyik mandátumainak növekedését és hatalmi pozícióinak erősödését várta a választásoktól. A politikai harc olyan formái, mint az országok között különböző időkben megtartott nemzetgyűlési választások a forradalom viszonylag békés fejlődésének és a parlamenti forma létezésének viszonyai között nagy jelentőségűek, bár korántsem kizárólagosak voltak a népi demokratikus átalakulás eseményeinek végső kimenetele szempontjából. Lefolyásukat és eredményüket, mint minden parlamenti választás esetében, nagymértékben meghatározta az időpont megválasztása, illetve a kommunista és szociáldemokrata pártoknak, mint a demokratikus tábor fő erejének egymáshoz való viszonya a választási időszakban. A választási taktika kérdése ezért fontos helyet foglalt el a pártok politikájában.

A népi demokratikus országok politikai pártjai közül mindegyik arra törekedett, hogy a választásokat a számára legkedvezőbb időpontban tartsák meg. A választási időpont megválasztása így már maga is harci kérdés, a politikai erőviszonyok állapotának függvénye volt, s ez utóbbi ugyanazon országon belül is lényegesen különbözött a forradalom fejlődésének különböző szakaszain. A politikai helyzetnek és a pártok megegyezésének megfelelően Magyarországon 1945. november 4-én és 1947. augusztus 31-én, Csehszlovákiában 1946. május 26-án, Romániában 1946. november 19-én és Lengyelországban 1947. január 19-én tartottak parlamenti választásokat.

A kommunista párt vezetése minden országban arra törekedett, hogy a széles, antifasiszta, demokratikus nemzeti összefogást megtestesítő politikai pártok közös választási szövetségben, egységes választási programmal, sőt ha lehetséges közös választási listán vegyenek részt a nagy politikai erőpróban. A demokratikus választási egység megteremtése nagy jelentőségű politikai törekvés volt: *nemcsak a tömörült pártok erejének és szavazatainak megnövekedését eredményezte volna,*

³⁵ L. 31. jegyzetet.

hanem azt is, hogy közülük egyik se válhasson nyíltan a reakciós erők gyűjtőhelyévé és szószólójává. Lehetetlenné tette volna azt is, hogy az egyes pártokban fel-lehető jobboldali csoportok a választásokat a demokratikus pártok közötti ellentétek szítására, s ezáltal saját céljaik elérésére használják fel. A demokratikus pártok választási blokkjának alapját, természetesen, a kommunista és a szociáldemokrata pártok választási együttműködése kellett, hogy képezze. A munkáspártok választási egysége csak harcban valósulhatott meg, s országonként különböző módon, Csehszlovákiában és Magyarországon mérsékeltebben, mint Lengyelországban és Romániában.

A demokratikus pártok deklarált választási tömörülése minden országban létrejött. Csehszlovákiában a parlamenti választások megtartását 1946 tavaszán a CSKP vezetése kezdeményezte, s javaslatára a CSSZNF pártjai 1946. március 25-én választási egyezményt kötöttek. A nyilvánosságra hozott egyezmény szerint a „Nemzeti Front pártjai kötelezik magukat, hogy a sajtóban és a gyűléseken kifejtett választási agitációjuk összhangban lesz a Kassai kormányprogram elveivel... , hogy választóik előtt felelősséggel tartoznak a kormány politikájáért és tevékenységéért, s a választások után is együttműködnek és újjáalakítják a Nemzeti Front kormányát.” A pártok hangsúlyozták az egyezményben, hogy „pozitív választási programot fejtenek ki, s tartózkodnak a megalapozatlan vitáktól és személyi vádaskodástól.”³⁶ A CSKP vezetése a helyi nemzeti bizottságoktól egészen a parlamentig közös jelölt-lista összeállítását is javasolta politikai partnereinek, de azok azt nem fogadták el, s így létrejött ugyan a demokratikus pártok választási egyezménye, de nem valósult meg a közös lista, ami a maximum lehetett e téren, sőt közös választási programot sem dolgoztak ki, bár e téren eléggé meghatározólag hatott a Kassai kormányprogram. A CSSZNF pártjai a választási harcban önállóan vettek részt, s így a politikai küzdelem eléggé jelentős mértéket öltött közöttük.³⁷

A magyarországi helyzet alakulása igen közel állott ahhoz, ami Csehszlovákiát jellemezte, azzal a különbséggel, hogy Magyarországon az 1947-es nemzetgyűlési választásokon a koalíció pártjai az ellenzéki pártok sokaságával állottak szemben. Magyarországon 1945. október 7-én törvényhatósági választásokat rendeztek Budapesten és környékén. A választásokon az MKP vezetésének javaslatára, az egyetemes szakszervezetek és a két munkáspárt tagságának, valamint az SZDP vezetése baloldalának a jobboldallal szembeni határozott kiállása következtében, a két munkáspárt közös programmal és listán, a munkásegység jegyében indult. Az eredmény elmaradt a várakozástól: a két munkáspárt a szavazatok 42,76 százalékát kapta.

Az 1945. november 4-i országgyűlési választások visszalépést jelentettek e téren. A választási küzdelem menetében, konkrétan az 1945. október 16-i pártközi tárgyaláson felvetődött ugyan az a javaslat, hogy a MNFF pártjai közös listán vegyenek részt a választásokon, s ezzel összefüggésben még a választások előtt alapítsák meg az egyes pártok részesedését az új nemzetgyűlésben. A javaslatot a pártok vezető testületei megvitatták, s ténylegesen csak az MKP és az NPP tette magáévá a választási szövetség gondolatát. A szociáldemokrata vezetés, a jobboldaliak nyomására, s a pártérdekekre hivatkozva, a külön lista mellett foglalt állást. A jobboldali szociáldemokraták a baloldal elleni érvként használták fel a két munkáspártnak a budapesti törvényhatósági választásokon elért, várakozáson aluli eredményét. A viszonylag gyenge eredményt a közös listának tulajdonították, s azt állították, hogy külön lista esetén több szavazatot kapott volna, illetve kaphat a párt. Az SZDP igen nagy reményeket fűzött a nemzetgyűlési választásokhoz, nem titkolta, hogy legerősebb pártként kíván kikerülni abból. A szociáldemokrata vezetők, így, nehezen tudták volna elfogadni a közös listát, s ami azzal együtt járt, hogy ti, a szövetség által szerzett mandátumokból a kommunista párttal azonos arányban részesedjenek.

Az MKP vezetése szívesen vette volna az MNFF pártjai választási szövetségének megteremtését, s még inkább a két munkáspárt közös listán indulását a küszöbön álló választásokon, de nem erőltette azt. Az MKP vezetői abból indultak ki, ismervé az SZDP-n belüli helyzetet, hogy nem kell belekényszeríteni a szociáldemokrata baloldalt egy kilátástalan vitába, mert az csak ártana a munkásegység ügyének. Nem voltak alaptalanok azok a megfontolásaik sem, hogy a munkáspártok, külön lista esetén esetleg megszerezhetik azoknak a szavazatait is, akik (pl. a

³⁶ „Rudé Právo”, 26. III. 1946. Idézi J. Opat i. m. 148—149.

³⁷ L. a kérdésről J. Cesar—Zd. Snitil i. m. 279.

kommunistákkal szembeni fenntartásaik folyamán) az egységlistára egyébként nem szavaznának, valamint, hogy a külön listán szerzett szavazatokon keresztül a munkáspártok egyenként is lemeríthetik erejüket, s az erőviszonyok minél reálisabb ismerete lényeges volt további együttműködésük szempontjából is.

A választási szövetség meghiúsulásának 1945-ben Magyarországon azonban nem elsősorban belpolitikai, hanem külpolitikai okai voltak, mégpedig a nyugati nagyhatalmak beavatkozása.³⁸ A koalíció pártjai, s így a két munkáspárt is, a fentiek következtében, az MNFF programján alapuló, azt megvalósítani, de legalábbis népszerűsíteni kívánó külön programmal és külön listán indultak az 1945-ös parlamenti választásokon. Az MNFF pártjai 1945. október 25-én felhívással fordultak a magyar néphez, amelyben leszögezték, hogy „A nemzet előtt álló feladatokat egyetlen párt sem képes megoldani, hanem csakis együttesen az összes nagy demokratikus pártok, amelyek a magyar nép túlnyomó többségét képviselik. Ezekből a pártokból alakuló koalíciós kormány az egyedüli biztosítéka az ország gazdasági helyreállításának és a magyar demokrácia további megerősödésének.” A felhívásban felszólítottak ugyan „minden szavazót, minden választót, hogy tartózkodjék a pártviszállyok kiélezésétől”³⁹, de ez az adott helyzetben végül is elkerülhetetlen volt.

Lényegében hasonló volt a helyzet az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választásokon is. Különbséget jelentett ugyan az, hogy 1947. július 29-én az MKP kezdeményezésére és a két munkáspárt vezetésének egyetértése alapján létrejött a koalíció négy pártjának „Választási Szövetsége”. Az MNFF pártjai az MKP javaslatára alapján nyugvó keretprogramként szolgáló „Választási Nyilatkozatot” fogadtak el július 30-án, amelyben többek között leszögezték, hogy „a választási agitációban... a közös programban foglalt elveket hangsúlyozzák, gondosan ügyelve arra, hogy külön álláspontjuk kifejtése közben se intézzenek egymás ellen nyílt vagy burkolt támadást”. Kijelentették, hogy „a demokratikus nemzeti egység szellemében a választás után is fenntartjuk a kormányzati koalíciót, együtt vállaljuk... a kormányzati felelősséget”.⁴⁰ Ez azonban mit sem változtatott azon, hogy a koalíció pártjai ez alkalommal is külön listán és programmal indultak a választásokon, s így választási versengésük csak mérséklődik, de nem szűnik meg.

A két munkáspárt vezetése az egyeztető tárgyalások eredményeként, kisebb véleménykülönbségtől eltekintve, azonos állásponton volt és egységesen lépett fel pl. az MKP kezdeményezte választójogi törvény módosítását illetően, de komoly súrlódásokra került sor közöttük az ún. „összeíró bizottságok” összetételének, valamint a választójogi törvény gyakorlati alkalmazásának kérdésében.⁴¹ Történt mindez annak ellenére, hogy 1947. július 27-én közös Nyilatkozatot fogadtak el, amelyben kötelezték magukat, hogy „A választási küzdelmet a munkásegység szellemében fogják megvívni nem egymás, hanem a közös ellenség ellen: leküzdve és kiküszöbölve a választási harcban sokszor elkerülhetetlen súrlódásokat.” A Nyilatkozat a következő szavakkal zárult: „Az MKP és az SZDP felszólítja és utasítja tagjait, szervezeteit, funkcionáriusait és szónokait, hogy a választási küzdelmet a megbonthatatlan munkásegység szellemében, a demokratikus pártok választási szövetségének jegyében folytassák le, az MNFF, elsősorban a munkáspártok választási győzelméért”.⁴² A valóság azonban más volt.

Amíg a szociáldemokrata baloldal általában tartotta magát, a két munkáspárt közös Nyilatkozatához, a jobboldal eléggé függetlenítette magát tőle.⁴³ A szociáldemokrata jobboldal magatartásának lényegét a választási előkészületek idején jól fejezték ki egyik képviselőjének a júniusi pártértekezleten elhangzott szavai, melyek szerint „Az SZDP erősödése fő kérdés, ennek alá kell rendelni az osztályérdekeket is...”.⁴⁴ A pártvezetés, mindenekelőtt a jobboldal, a külön listától 1945-

³⁸ Erre vonatkozóan lásd bővebben *Balogh Sándor*: Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945—1947. Kossuth, Bp. 1975. 91—98.

³⁹ A Magyar Kommunista Párt és a... 619—620.

⁴⁰ Uo. 639.

⁴¹ L. bővebben *Balogh S.* i. m. 482—483 és 507—510.

⁴² A Magyar Kommunista Párt és a... 494—495.

⁴³ *Molnár János*: Irányzatok harca a Szociáldemokrata Pártban 1946—1947-ben. Párttörténeti Közlemények 1977 I. 42.

⁴⁴ Idézi *Ságvári Ágnes*: Tömegmozgalmak és politikai küzdelmek Budapesten 1945—1947. Kossuth, Bp. 1964. 321.

ben is, de különösen 1947-ben azt várta hogy a párt megszerzi az ingadozó kispolgári rétegek szavazatait, s ezzel a magyar politikai élet vezető pártjává válik.

Az MKP és az SZDP, mint ahogyan az MMFF valamennyi pártja, tehát mind az 1945-ös, mind az 1947-es parlamenti választásokon külön programmal és listán indultak, s azt egymással versengve, sőt egymás ellen harcolva vívták meg. Magyarországon a két munkáspárt szövetségén túl az egész koalíció szoros választási együttműködésére az 1947-es nemzetgyűlési választásokon annál inkább szükség lett volna, mert így sikeresebben vehették volna fel a harcot az időközben létrejött, s a másik három országnál számosabb és erősebb burzsoá-ellenzéki pártok összességével.⁴⁵

Lengyelországban W. Gomulka, az LMP főtitkára a két munkáspárt vezetőinek 1945. szeptember 28-án megtartott tanácskozásán vetette fel először azt a javaslatot, hogy az esedékes szejm-választásokon, melyet 1946-ra terveztek, de végül is 1947. januárjában tartottak meg, a kormányt alkotó demokratikus pártok (LMP, LSZP, DP és PP) lépjenek szövetségre. Az LMP szerint a választási szövetségbe meghatározott feltételek mellett törekedni kell bevonnai az 1945 augusztusában létrejött, s a Nemzeti Egységkormányban ugyancsak részt vevő Mikołajczyk-féle LPP-t, hogy ezzel is megakadályozzák annak a reakció gyűjtőhelyévé válását.

Az LSZP vezetésének álláspontja fokozatosan kristályosodott ki. A vezetés többsége támogatta az LMP javaslatát, de voltak akik a külön lista, vagy éppen az LPP-val létesítendő választási szövetség mellett voltak. A két munkáspárt vezetőinek tanácskozásai eredményeként azonban az LSZP Főtanácsa 1945. november 4-i ülésén elfogadta a választási blokk koncepcióját. „Az LSZP azon az állásponton van, hogy szükséges egyeztetni a választási taktikát a baráti LMP-vel — olvashatjuk a Főtanács határozatában — s javasolja a Nemzeti Egység Kormányának platformján álló demokratikus pártok választási blokkjának megerősítését...”⁴⁶ Az LMP vezetőinek a kérdésben elfogadott álláspontját megerősítette a párt 1945. december 6—12 között ülésező I. kongresszusa, amely határozatában leszögezte, hogy „a munkás-egységfront, az LMP együttműködése az LSZP-vel, valamint a munkás-paraszt szövetség képezi a demokratikus erők választási győzelmének... fő garanciáját.”^{46a}

A két munkáspárt vezetése december közepén közösen javasolta a kormányt alkotó pártok választási szövetségének megerősítését. A lengyel kommunista és szocialista képviselők az ONT 1946. áprilisi ülésén már együtt szavaztak a népi referendum megtartása ügyében, amely ténylegesen a szejm választások „főpróbája” volt hivatott lenni.⁴⁷

1946 első felében a két munkáspárt együttműködésében politikai téren az okozott nehézségeket, hogy az LSZP vezetése, az LPP iránti hamis illúzióktól vezetettve, még akkor is kitartott a kormánypártok választási szövetsége mellett, amikor az LMP vezetése, megbizonyosodva arról, hogy Mikołajczyk és pártja, teljesíthetetlen feltételeket állítva,⁴⁸ nem akar tagja lenni a választási blokknak, már eláldott annak gondolatától.

⁴⁵ A koalíció, az MNFF ellenzéke 1947-ben több pártot foglalt magába. Közös jellemzőjük, hogy az árnyalati különbségek ellenére kifejezetten burzsoá, többségükben polgári-demokratikus pártok voltak. A koalíció „lojális” ellenzékének szerepét kívánta eljátszani a Magyar Radikális Párt (MRP), a PDP és a Független Magyar Demokrata Párt (FMDP). A Demokrata Néppárt (DNP), a Magyar Függetlenségi Párt (MFP) és a Keresztény Női Tábor (KNT) vállalkozott a rendszer és a koalíció tulajdonképpeni ellenzékének szerepére. A magyar népi demokratikus pártpolitikai rendszer nagyon alapos elemzését adja. I. Vida: Partyjno-politicseszkaja sztruktura vengerszkoj narodnoj demokratyiji 1944—1948. gg. Acta Historica T. XXVI. 1930 3—4. 309—343.

⁴⁶ Uchwala RN PPS z 4. XI. 1945. r., CA, 235/II/4. Idézi Br. Syzdek: Polska Partia Socjalistyczna... 329.

^{46a} Idézi N. Kolomejczyk—Br. Syzdek i. m. 298.

⁴⁷ Az 1946. június 30-án megtartott népi referendumon a következő kérdésekről kellett az állampolgároknak dönteniük:

1. Szükség van-e a szenátusra?
2. Egyetért-e a megvalósított társadalmi reformokkal?
3. Helyesli-e az Odera—Nysie határt? A szenátus eltörlésére a választók 68,2 százaléka, a megvalósított társadalmi reformokra 77,3 százaléka, s az Odera—Nysie határra 91,4 százaléka szavazott. Lásd N. Kolomejczyk—Br. Syzdek: i. m. 148—154.

Az LSZP álláspontja az LPP-vel szemben és a blokk kérdésében lényegében a népi referendumot követően változott meg. A referendum a munkásegység nagy győzelmét, s az LPP, amely a demokratikus pártok álláspontjával ellentétes jellegű szavazásra hívott fel, vereségét hozta. Bebizonyosodott, hogy az LPP, befolyása a lengyel társadalomban messze elmarad várakozásától. Az LSZP vezetése ettől kezdve, fokozatosan az ideiglenes népi kormányban részt vevő négy demokratikus párt választási szövetsége megteremtésének álláspontjára helyezkedett, azaz magáévá tette az LMP nézeteit e kérdésben, s egyre határozottabban lépett fel az LPP ellen. Ebben az időben viszont felerősödtek az LSZP-ben azok a korábbi nézetek, melyek szerint a pártnak külön listán kell indulnia az 1947-es szejmi választásokon, mert minden esélye megvan arra, hogy a nemzet vezető pártjává váljon.⁴⁹

Az LSZP vezetésének többsége elutasította e törekvéseket, amelyek károsan hatottak volna a munkásegység alakulására. J. Cyrankiewicz főtitkár a négy demokratikus párt képviselőinek 1946. szeptember 26-án megtartott tanácskozásán elhangzott felszólalásában pl. leszögezte, hogy „az LSZP a négy demokratikus párt blokkjának álláspontján van, amelynek alapja a két munkáspárt együttműködése.”⁵⁰ Hasonló módon nyilatkozott a párt másik vezetője is október 13-án, egy aktívaülésen. „Nem kizárt — mondotta —, hogy ha a párt külön listán indulna a választásokon, esetleg több mandátumhoz jutna. A párt, az ország érdeke, a politikai realizmus azonban azt diktálja, hogy blokkban induljunk. A belső és a nemzetközi osztályharcban további sikereink alapvető feltétele — a munkásosztály egységfrontja, az LMP és LSZP együttműködése...”⁵¹ Lengyelországban, tehát, az LMP harca a demokratikus erők választási egységéért sikerrel végződött.

A négypárti Demokratikus Blokk (DB) mint választási tömörülés, melyet támogatásukról biztosítottak az egységes szakszervezetek és más demokratikus tömegszervezetek is, 1946. november végén jött létre, s december 1-én Felhívással fordult a lengyel néphez a választások ügyében. A Felhívásban bejelentették, hogy „A munka, a nyugalom és az újjáépítés, határaink sérthetlenségének őrhelyén álló Szejm megválasztása, a nehéz feladatok előtt álló szilárd demokratikus kormány létrehozása céljából a demokratikus pártok, programbeli különállásuk megőrzésével széles Demokratikus Blokkba egyesültek.”⁵² A Felhívás kihangsúlyozta, hogy a „Demokratikus Blokk győzelme a választásokon... végleges megbeszélést hoz és lehetővé teszi a demokratikus kormány számára a nép egészséges erőinek az ország újjáépítéséért és a társadalmi jólét emeléséért folytatott alkotó munkába való bekapcsolását.”⁵³ A DB 1947. január 6-án közös választási programot hozott nyilvánosságra, mely a következő fontosabb feladatokat határozta meg: a rend és a biztonság helyreállítása az országban; a népgazdaság gyors helyreállítása; az életszínvonalának a háború előttinél magasabb szintre emelése; a hároméves terv sikeres végrehajtása; a társadalmi igazságtalanság megszüntetése; energikus harc a spekuláció, a bürokratizmus ellen.^{53/a}

Romániában is egyre világosabban kirajzolódtak 1945 végén a küszöbön álló parlamenti választások körvonalai, s az egyes politikai pártoknak a választási taktikára vonatkozó elképzelései. Az RKP vezetése, 1945. októberi Nemzeti Konferenciája határozatának szellemében, a demokratikus pártok választási blokkja megteremtésének szükségességét vallotta, melynek alapját a két munkáspárt együttmű-

⁴⁸ Az LPP vezetői, pártjukat a parasztság egyedüli képviselőjének tüntetve fel, a mandátumok 75 százalékát követelték a választási szövetségben, míg az LMP vezetőinek javaslata szerint az LSZP, LSZP, LPP és PP 20—20, a DP és az MP pedig 10—10 százalékkal részesedett volna. Lásd a kérdésről *Szokolay Katalin*: A népi demokratikus forradalom kibontakozásának néhány sajátos vonásáról Lengyelországban. Tanulmányok a népi demokratikus forradalmakról. Tudományos Szocializmus Füzetek, 56. 1980. 95.

⁴⁹ Az LSZP választásokkal kapcsolatos magatartását illetően lásd bővebben *Br. Syzdek*: Polska Partia Socjalistyczna... 328—371.

⁵⁰ „Robotnik”, 27. IX. 1946. Idézi *Br. Syzdek*: Polska Partia Socjalistyczna... 367.

⁵¹ „Robotnik”, 27. IX. 1946. Idézi *Br. Syzdek*: Polska Partia Socjalistyczna... 367.

⁵² „Robotnik”, 14. X. 1946. Idézi *Br. Syzdek*: Polska Partia Socjalistyczna... 368.

⁵³ W. Walce o sojusz robotniczy—chłopsko. Wybor dokumentow i materialow 1944—1949. Warszawa 1963. 355.

⁵³ Uo. 358.

^{53/a} L. N. Kolomejczyk—*Br. Syzdek* i. m. 163—164.

ködése kellett, hogy képezze. Az RSZDP-nek a párt főtítkára, C.-T. Petrescu által vezetett jobboldala, az Angol Munkáspárt parlamenti győzelmétől felbátorodva, s a reakciós pártoktól támogatva, azon az állásponton volt, hogy a párt önállóan, külön listán induljon a közelgő parlamenti választásokon. Az indokot nem titkolták. „Ha nálunk szabad választások lesznek..., első párt leszünk az országban...”⁵⁴ — jelentette ki C.-T. Petrescu 1945 szeptember végén a bukaresti választások szociáldemokrata csoportjának gyűlésén.

A román szociáldemokrata jobboldal javaslatát, amely ellen a pártvezetés baloldali része sem lépett fel egyértelműen, a párt 1945 decemberében megtartott Konferenciája határozattá is emelte. A határozat a külön lista szükségességét a következőképpen indokolta: „A választási blokk árnyékot vethet az RSZDP programjára, nagy szavazatvesztést jelenthet és árthat a párt befolyásának az országon belül és külföldön. Az RSZDP, amikor külön listán indul a választásokon, megszilárdítja függetlenségét és cselekvési szabadságát, s felhasználja az alkalmat, hogy... világosan számot adjon magának az eljövendő kormánykoalíció erőviszonyait illetően.”⁵⁵ Az RKP vezetése által inspirált baloldal kezdeményezésére sikerült azonban bevenni a választási taktikára vonatkozó határozatba azt a kiegészítést, hogy ha a konkrét helyzet megköveteli, lehetséges a Konferencia által e kérdésben elfoglalt álláspont felülvizsgálása.

A román demokratikus erők választási taktikájára vonatkozó kommunista elképzelést az RKP KB 1946 januárjában megtartott plénuma konkretizálta. A plénum határozata alapján az RKP vezetése javasolta az RDSZP-nek, hogy „az 1945 március 6-án létrejött demokratikus erők koncentrációjába tartozó pártok közös listán induljanak a választásokon”.⁵⁶ A plénum egyben hangsúlyozta azt, hogy „a két párt által képviselt munkásosztálynak kell képezni a választásokon és azt követően a parlamentben és a kormányban azt az alapot, amelyen az ország demokratikus erői tömörülnek”.⁵⁷

Az RSZDP központi lapja, a „Libertatea”, az RKP KB plénumának közleményét kommentálva azt írta, hogy az „olyan álláspont, amely kifejezi a demokratikus erők egyesítésére irányuló törekvést a választási győzelem érdekében, s meg kell vizsgálnia azon pártok és csoportok illetékes szerveinek, amelyek 1945. március 6-án létrehozták a Groza-kormányt”.⁵⁸ Az RSZDP vezetésének baloldali erői, élve a párt decemberi konferenciáján hozott határozat biztosította lehetőséggel, már a KB 1946. februári plénumán elérték, hogy a többség a határozat felülvizsgálása szükségességének platformjára helyezkedjen. A plénum kiállott a párt rendkívüli kongresszusának összehívása mellett, amelynek véglegesen kellett döntenie a választási taktika kérdésében.

A plénum a rendkívüli pártkongresszus előkészítése céljából, a vezetésben fellelhető álláspontoknak megfelelően, két határozattervezetet dolgozott ki. A baloldali erők határozattervezete szerint „A KB, amely az RKP-val és a kormányblokkal való szövetségre törekszik a közelgő választásokon, meg van győződve arról, hogy eredményeként növekszik a párt ereje, s a párt önállósága és függetlensége semmilyen csorbát sem szenved.”⁵⁹ A szociáldemokrata jobboldal határozattervezete azt hangsúlyozta, hogy a szocializmus felé való haladás elengedhetetlen feltételét képezi „a nagy és független szociáldemokrata párt léte, s a KB az RSZDP politikai pozícióinak erősítése, gondolkodási és cselekvési egységének megtartása érdekében szükségesnek tartja, hogy a párt önállóan induljon a választásokon.”⁶⁰

Az RSZDP plénuma többségi határozattal, az első tervezet előterjesztését javasolta a rendkívüli pártkongresszusnak, ui. azt, hogy a román szociáldemokraták a dr. Groza vezette kormányban részt vevő munkás- és demokratikus szervezetekkel közös listán induljanak a parlamenti választásokon.

C.-T. Petrescu és csoportja nem nyugodott bele a plénumon bekövetkezett vereségében, s a KB nevében körlevélkiáltványt intézett a párttagsághoz a külön lista érdekében. A baloldali szociáldemokrata vezetők határozottan felléptek a jobb-

⁵⁴ „Libertatea”, 28. IX. 1945. Idézi K. Nyíri i. m. 131.

⁵⁵ „Libertatea”, 5. XII. 1945. Idézi K. Nyíri i. m. 136—137.

⁵⁶ Lásd Archiva C. C. al P. C. R., fond No. 103, dosar No 8994, fil. 2—3. Idézi Rumünijja v godü... 191.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ „Libertatea”, 2. II. 1946. Idézi K. Nyíri i. m. 146.

⁵⁹ „Libertatea”, 15. II. 1946. Idézi K. Nyíri i. m. 147.

⁶⁰ Uo.

oldal egységbontó törekvései ellen. „Az RSZDP, ahogyan az egész ország, csak az RKP-val együtt mehet..., a kommunistákkal közös listán kell, hogy induljon a küszöbön álló választásokon...”⁶¹ — hangsúlyozta pl. St. Voitec a baloldal egyik ismert képviselője.

Az RSZDP 1946. március 10-én összeült rendkívüli Kongresszusán a KB nevében a szociáldemokrata baloldal határozattervezetét terjesztették elő. A balszárny azt az álláspontot képviselte, hogy a szociáldemokratáknak a parlamenti választásokon az RKP-val szoros szövetségben kell részt venniük, a demokratikus erők közös listáján kell indulniuk. Az RSZDP-nak „a Román Kommunista Párttal és más demokratikus erőkkel közös listán kell indulnia a választásokon”⁶². — hangsúlyozta St. Voitec a Kongresszuson elmondott beszámolójában.

A jobboldal elszigetelődéséhez a kérdésben jelentős mértékben hozzájárult az, hogy fény derült a párt főtitkára és az ellenzéki pártok vezetői közötti megállapodása, mely szerint azok politikai és anyagi segítséget nyújtanak az RSZDP-nek, amennyiben külön listán indul a parlamenti választásokon.⁶³

A rendkívüli Kongresszus küldötteinek nagy többsége, végül is azt a határozatot fogadta el, hogy „az RSZDP az RKP-val szoros szövetségben, a Groza-kormányban részt vevő pártokkal és szervezetekkel közös listán indul a közelgő parlamenti választásokon.”⁶⁴ A kongresszus felhatalmazta a KB-t, hogy a közös listára való tekintettel dolgozza ki az RSZDP választási részvételének feltételeit. Ez a szociáldemokrata baloldal nagy győzelme volt. A győzelem jelentőségét különösen emelte az, hogy a román szociáldemokrata vezetés baloldali tagjai keresztül tudták vinni még március közepén az ellenszegülő jobboldaliak kizárását, frakciózás címén, a párt vezető szerveiből. A kizárt jobboldali szociáldemokraták, C.-T. Petrescu-val az élen, még a parlamenti választások előtt létrehozták ugyan a Román Független Szociáldemokrata Pártot (RFSZDP), mely politikailag a román pártrendszer centrumához volt sorolható, de csak jelentéktelen befolyásra tudott szert tenni a társadalomban.

A jobboldal alapvető erejének eltávolításával az RSZDP vezetéséből elhárult a román demokratikus pártok választási blokkja megteremtésének fő akadályja. A politikai pártok a két munkáspárt állásponjtjának hatása alatt március—április folyamán nyilatkozatban fejezték ki csatlakozásukat az RKP—RSZDP választási szövetségéhez, s május 17-én szervezetileg is létrejött a Demokratikus Pártok Blokkja (DPB), mint választási tömörülés, illetve szélesebb értelemben koalíciós pártszövetség. A DPB az RKP-t, az RSZDP-t, az EF-t, az NLP(T)-t, az NCP(A)-t, és a Nemzeti Néppártot (NNP)⁶⁵ foglalta magába, s 1947 februárjában csatlakozott hozzá az MNSZ is. (A politikai pártok és pártszövetségek jellemzésének, ill. felsorolásának lezárásaként a népi demokratikus országok pártrendszerének és népfrentkoalíciójának összefüggő áttekintését adja 1945—1948 között a 3—4. táblázat.)

A román demokratikus pártok vezetői közös közleményben hangsúlyozták, hogy önálló ideológiájuk és programjuk megtartása mellett teljes egyetértésre jutottak a DPB proogramjának és közös listán való képviselőnek kérdésében, s „felhasználják minden eszközüket a választási győzelem elérése és a programban meghatározott célok megvalósítása érdekében”.⁶⁶ 1946. május 20-án jelent meg a választási szövetség RKP által kidolgozott és a politikai pártok vezetői által aláírt közös programja, mely tartalmazta a Románia előtt álló fő politikai és gazdasági feladatokat.

A program leszögezte, hogy a demokratikus pártok által „a P. Groza-kormány révén eddig elért sikerek csak a demokrácia megteremtésének és megszilárdításának a kezdetét jelentik országunkban. A demokratikus pártok cselekvési egysége és gyümölcsöző együttműködése menetében felhalmozott tapasztalata a továbbiakban is garanciát jelent annak a programnak a megvalósításában, amely-

⁶¹ Archiva KC al P. C. R., f. 28, d. 9338, l. 00442. Idézi K. Nyíri i. m. 149.

⁶² „Libertatea”, 14. III. 1946. Idézi Rumünija v godü... 192.

⁶³ Lásd a kérdéstről Gh. Tuțui: Colaborarea dintre partidele muncitorești — temelia politicii de alianțe promovate de P. C. R. in anii revoluției democrat-populare. Studii și comunicări arch.-istorie. Sibiu 1975. 192.

⁶⁴ „Libertatea”, 13. III. 1946. Idézi K. Nyíri i. m. 159.

⁶⁵ Az NNP 1946 januárjában jött létre a Hazafiak Szövetségének, mint tömegszervezetnek politikai párttá történt alakulása eredményeként.

⁶⁶ Lásd Rumünija v godü... 194.

A népi demokratikus pártrendszer összetétele és a pártoknak a politikai életben elfoglalt helye (1945–1948)

Ország	A pártrendszer összetétele				Társadalmi bázisuk szerint (domináns társadalmi csoport a pártban)	A politikai életben elfoglalt hely											
	Év					Baloldal				Centrum				Jobboldal			
	1945	1946	1947	1948		Év											
	1945	1946	1947	1948		1945	1946	1947	1948	1945	1946	1947	1948	1945	1946	1947	1948
CSEH-SZLOVÁKIA	CsKP SzlKP CsSzDP CsNSzP CsNP SzlDP MP SzP	CsKP SzlKP CsSzDP CsNSzP CsNP SzlDP MP SzP	CsKP SzlKP CsSzDP CsNSzP CsNP SzlDP MP SzP	CsKP CsNSzP CsNP SzlDP MP SzP	Munkás	CsKP SzlKP CsSzDP	CsKP SzlKP CsSzDP	CsKP SzlKP CsSzDP	CsKP	-	-	-	-	-	-	-	-
					Paraszt	-	-	-	-	-	-	-	-	CsNP	CsNP	CsNP	CsNP
					Heterogén	-	-	-	-	MP SzP	MP SzP	MP SzP	MP SzP	CsNSzP SzlDP	CsNSzP SzlDP	CsNSzP SzlDP	CsNSzP SzlDP
LENGYEL-ORSZÁG	LMP LSzP DP PP LPP MP	LMP LSzP DP PP LPP MP LPP(U)	LMP LSzP DP PP LPP MP LPP(U)	LEMP DP PP LPP MP	Munkás	LMP LSzP	LMP LSzP	LMP LSzP	LEMP	-	-	-	-	-	-	-	-
					Paraszt	PP	PP	PP	PP	-	LPP (U)	LPP (U)	-	LPP	LPP	LPP	LPP
					Heterogén	DP	DP	DP	DP	MP	MP	MP	MP	-	-	-	-
MAGYARORSZÁG	MKP SzDP NPP FKGP PDP MRP KNT DNP	MKP SzDP NPP FKGP PDP MRF	MKP SzDP NPP FKGP PDP MRP KNT DNP MFP FMDP	MDP NPP FKGP MRP FMDP	Munkás	MKP SzDP	MKP SzDP	MKP SzDP	MDP	-	-	-	-	-	-	-	-
					Paraszt	NPP	NPP	NPP	NPP	-	-	FKGP	FKGP	FKGP	FKGP	-	-
					Heterogén	-	-	-	-	MRP	MRP	MRP PDP FMDP	MRP FMDP	KNT PDP DNP	PDP SzP	MFP DNP KNT	-
ROMÁNIA	RKP RSzDP EF MNSz HSz NCP NLP NCP(A) NLP(T)	RKP RSzDP EF MNSz NNP NCP NLP NCP(A) NLP(T)	RKP RSzDP EF MNSz NNP NCP NLP NCP(A) NLP(T)	RMP EF MNSz NNP NDP NLP(B) RFSzDP	Munkás	RKP RSzDP	RKP RSzDP	RKP RSzDP	RMP	-	-	-	-	-	-	-	-
					Paraszt	EF	EF	EF	EF	-	-	-	-	NCP	NCP	NCP	-
					Heterogén	MNSz HSz	MNSz NNP	MNSz NNP	MNSz NNP	-	RFSzDP	RFSzDP	RFSzDP	NLP NLP(T) NCP(A)	NLP NLP(T) NCP(A)	NLP NLP(T) NCP(A)	NLP(B) NDP

A népfront-koalíció társadalmi-politikai összetétele és pártjainak a politikai életben elfoglalt helye (1945–1948)

Ország	A koalíció politikai összetétele				Társadalmi bázisuk szerint (domináns társadalmi csoport a pártban)	A politikai életben elfoglalt hely											
	Év					Baloldal				Centrum				Jobboldal			
	1945	1946	1947	1948		Év											
	1945	1946	1947	1948		1945	1946	1947	1948	1945	1946	1947	1948	1945	1946	1947	1948
CSEH-SZLOVÁKIA	CsKP CsSzDP CsNSzP CsNP SziDP SziKP	CsKP CsSzDP CsNSzP CsNP SziDP SziKP	CsKP CsSzDP CsNSzP CsNP SziDP SziKP	CsKP	Munkás	CsKP CsSzDP SziKP	CsKP CsSzDP SziKP	CsKP CsSzDP SziKP	CsKP	-	-	-	-	-	-	-	-
				CsNSzP	Paraszt	-	-	-	-	-	-	-	-	CsNP	CsNP	CsNP	CsNP
				CsNP SziDP	Heterogén	-	-	-	-	-	-	-	-	CsNSzP SziDP	CsNSzP SziDP	CsNSzP SziDP	CsNSzP SziDP
LENGYEL-ORSZÁG	LMP LSzP DP PP LPP	LMP LSzP DP PP LPP	LMP LSzP DP PP MP LPP(U)	LEMP	Munkás	LMP LSzP	LMP LSzP	LMP LSzP	LEMP	-	-	-	-	-	-	-	-
				DP PP MP LPP(U)	Paraszt	PP	PP	PP	PP	-	-	LPP (U)	LPP (U)	LPP	LPP	-	-
					Heterogén	DP	DP	DP	DP	-	-	MP	MP	-	-	-	-
MAGYARORSZÁG	MKP SzDP NPP FKGP PDP	MKP SzDP NPP FKGP	MKP SzDP NPP FKGP	MDP	Munkás	MKP SzDP	MKP SzDP	MKP SzDP	MDP	-	-	-	-	-	-	-	-
				NPP FKGP	Paraszt	NPP	NPP	NPP	NPP	-	-	FKGP	FKGP	FKGP	FKGP	-	-
					Heterogén	-	-	-	-	-	-	-	-	PDP	-	-	-
ROMÁNIA	RKP RSzDP EF HSz MNSz NLP(T) NCP(A)	RKP RSzDP NNP	RKP RSzDP NNP MNSz NLP(T) NCP(A)	RMP	Munkás	RKP RSzDP	RKP RSzDP	RKP RSzDP	RMP	-	-	-	-	-	-	-	-
				EF NNP MNSz NLP(B) NDP	Paraszt	EF	EF	EF	EF	-	-	-	-	-	-	-	-
					Heterogén	HSz	NNP	NNP	NNP	-	-	-	-	NLP(T) NCP(A)	NLP(T) NCP(A)	NLP(T) NCP(A)	NLP(B) NDP

lyel a DPB fellép az ország előtt a választási kampányban".⁶⁷ Gazdasági téren a program a földreform megvédését, a népgazdaság helyreállítását és fejlesztését, a Nemzeti Bank állami kezelésbe vételét, valamint egy sor, a dolgozók általános helyzetét javító szociális-politikai és kulturális feladat megvalósítását tűzte ki célul.⁶⁸

1946. május 26-án létrejött a DPB Politikai Tanácsa, s határozatának értelmében Választási Bizottságot kellett létrehozni, amelynek feladatává tették a DPB választási munkájának koordinálását. A DPB pártjai így közös listán és programmal indultak a választási harcba. Támogatták a választási szövetséget a demokratikus tömegszervezetek és az MNSZ mint politikai párt, amely a választásokon külön listán és programmal indult.

Lengyelországban és Romániában, tehát, a kommunista és szociáldemokrata pártok a demokratikus pártokkal együtt, közös listán és közös programmal indultak a parlamenti választásokon. A választási program lényegében a résztvevő pártok programjainak szintézise volt, de alapvetően a kommunista pártok programelveire támaszkodott. A választási szövetség pártjai azonban, természetesen, azoknak a kérdéseknek szenteltek nagyobb figyelmet választási propagandájukban, amelyek leginkább megfeleltek programelveiknek, az általuk képviselt osztályok és rétegek érdekeinek. A választási kampány döntően a demokrata pártok blokkjával szemben álló ellenzéki pártok ellen irányult, s alapvetően mentes volt az egymás elleni küzdelemtől, mivel a képviselőjelöltek közös listáját együttesen népszerűsítették.

A demokratikus pártok a választási harcot Csehszlovákiában és Magyarországon, ahol külön listán indultak, lényegében a széles nemzeti összefogást megtestesítő népprontok, mint egyben deklarált választási szövetségek programjának szellemében folytatták. Ezek a programok tartalmazták a forradalom előtt álló legfontosabb feladatokat. A pártok ezeket konkretizálták választási programjaikban, illetve propagandájukban, de az előbbi csoporthoz képest sokkal inkább az jellemezte őket, hogy politikai arculatuknak megfelelően az egyes feladatok nem egyforma értelmezést és hangsúlyt kaptak.

Az MKP vezetése 1945. szeptember 23-án tette közzé választási programját a Szabad Népből. A program alapvetően az MNFF programján és a májusi pártértekezlet határozatainak alapult, de bizonyos fokig azok továbbfejlesztése volt a belpolitikailag és nemzetközileg 1945 őszére megváltozott viszonyok között. A program politikai téren a legfontosabb feladatnak a munkásegység, s a munkás-paraszt szövetségen nyugvó szilárd demokratikus többség megeremtését tartotta, melyek feltétele: az MKP, a munkásegységfront, a dolgozó nép választási győzelme. Ez képezi az alapját az olyan erős, demokratikus kormányzatnak, amely végre tudja hajtani az újjáépítés hároméves tervét, a független demokratikus, népi Magyarország gyors ütemű felépítését. Gazdasági téren az MKP az ország újjáépítését tekintette központi feladatnak, s ennek érdekében hasznosítani kívánta a magánkezdeményezést, de szükségesnek tartotta érdekeinek a nemzetgazdasági érdekeknek történő alárendelését. A program követelte az infláció megszüntetését, állami árellenőrzést, az ipari termelés állami irányítását és a külkereskedelem állami ellenőrzését, valamint az MNFF államosítási programjának végrehajtását.⁶⁹

Az SZDP vezetése az 1945-ös nemzetgyűlési választásokra külön választási programot nem dolgozott ki, hanem az 1945. augusztus 18—20-án, a választások előestéjén megtartott XXXIV. kongresszuson elfogadott akcióprogramját igyekezett népszerűsíteni. E program azonban túl terjedelmes volt ahhoz, hogy a szavazók áttekinthessék, s a távoli jövőben megvalósítandó feladatok felsorolása pedig eléggé elhomályosította a közvetlen követeléseket.

Az 1947. augusztus 31-i parlamenti választásokra Magyarországon, miután a politikai pártok ekkor is külön listán és önálló programmal indultak, az MKP választási programja augusztus 3-án került nyilvánosságra. A fontos gazdasági célok mellett, melyek között első helyen a hároméves terv végrehajtása állott, nagyon lényegesek voltak a program azon politikai jellegű követelései, amelyek szerint „meg kell nyitni a kapukat a nép fiai számára az államigazgatásba, a gazdasági élet vezető szerveibe, a magasabb iskolákba. Munkásokat és parasztokat a köz-

⁶⁷ Uo. 326.

⁶⁸ Uo. 325—336.

⁶⁹ L. A Magyar Kommunista Párt és a ... 155. 159—160.

igazgatásba!”⁷⁰ Az MKP választási programjában, III. kongresszusától eltérően, nem nyilatkozott ugyan a magyar társadalom fejlődésének távlatairól, s nem tett említést konkrétan a szocializmusról sem, de nem volt kétséges, hogy a fentiek mellett olyan követelések megfogalmazása, mint a gazdaságok erőteljesebb megadóztatása, a nagy árdrágítók szigorú megbüntetése, a rendszer ellenségeinek törvényes üldözése stb. végső soron a népi demokrácia szocialista jellegű továbbfejlesztését voltak hivatottak szolgálni.

Az SZDP vezetése 1947 júliusában dolgozta ki választási programját. A program helyesen összegezte a forradalom során lévő feladatait, anélkül azonban, hogy új, lényeges követeléseket fogalmazott volna meg. A gazdasági feladatokat ők is a hároméves terv végrehajtása köré csoportosították. Belpolitikai téren az SZDP „a hároméves terv gazdasági, szociális és kulturális tartalmának megvalósításához elengedhetetlen feltételnek tartja a politikai nyugalmat”⁷¹ — olvashatjuk, s ezzel összefüggésben leszögezte, hogy „amint minden eddigi eredményünk alapja és pillére a két munkaspárt együttműködése volt, úgy a jövőben is az legyen belpolitikánk az eddiginél is mélyebb, őszintébb és szilárdabb alapja”.⁷² A két munkaspárt választási programjai és propagandája között Magyarországon, mind 1945-ben, mind 1947-ben, megfigyelhetők voltak ugyan bizonyos különbségek és eltérések, de politikájukat végül is nem ezek, hanem a közös célkitűzések és törekvések határozták meg.

A CSKP vezetése 1946. május 1-i felhívásában hozta nyilvánosságra választási programját. A program a következő fontosabb politikai követeléseket, illetve feladatokat tartalmazta: a CSSZNF, mint a munkásokat, parasztokat, kisiparosokat és értelmiségieket tömörítő szervezet megőrzésének, illetve megszilárdításának szükségessége az oda bekerült reakció egységbonító törekvéseivel szemben; az állam- és közigazgatás átszervezése, s a reakciós elemektől való megtisztítása; a politikai élet általános nemzeti tisztogatásának következetes megvalósítása; a háttérmentes terület betelepítésének befejezése. Gazdaságilag az államosítási törvények minél gyorsabb és következetesebb megvalósítását, a népgazdaság helyreállítását és szilárd szervezeti alapjainak létrehozását, a termelés és az életszínvonal emelését, a pénz- és adórendszer rendbetételét stb. határozta meg a program feladatként.⁷³ A CSSZDP választási programja nem ismeretes.

Csehszlovákiában és Magyarországon a politikai pártok önálló választási programja és külön listája folytán a választási kampányt, gyakran még a munkaspártok esetében is az egymás elleni harc jellemezte. Magyarországon az 1947-es nemzetgyűlési választások alkalmával különösen elmergesedett a helyzet a két munkaspárt között. A szavazatokért folyó versengésük lényegében minden más szempontot háttérbe szorított kapcsolatukban.

Az országoként különböző időben megtartott parlamenti választások mindegyikén a népfront-pártok, mint kormánykoalíciók, illetve a demokratikus választási szövetségek győzelmét hozták. Magyarországon az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokon az MNFF pártjai a szavazatok 98 százalékát szerezték meg, míg az 1947. augusztus 31-i választásokon az MNFF pártjaira a választók 60,8 százaléka szavazott, s zömében 1947-ben létrejött és a koalíció ellenzékét képező pártokra, közöttük zömmel a DNP-re és az MFP-re, 39,2 százaléka. Csehszlovákiában az 1946. május végén, Romániában az 1946. november közepén, ill. 1948. március végén és Lengyelországban 1947. január közepén lezajlott parlamenti választásokon a népfrontba, illetve a demokratikus választási szövetségbe tömörült pártok a szavazatok 98,7, 71,8, illetve 93,2 és 80,1 százalékát kapták.

A munkaspártok, mint a választási szövetség résztvevői, igen jelentős sikereket értek el a parlamenti választásokon. Ez az eredmény biztosította döntő súlyukat, illetve meghatározó szerepüket a választásokon követően létrejött parlamentekben és kormányokban. A kommunisták és szociáldemokraták választási sikerre a leghatározottabban Csehszlovákiában és Lengyelországban volt. Csehszlovákiában az 1946. május 26-án megtartott parlamenti választásokon a CSKP, az SZIKP és a CSSZDP köztársasági méretben a szavazatok több, mint 50 százalékát (CSKP—SZIKP — 37,9 százalék, CSSZDP — 12,8 százalék) szerezte meg. A pólusokra jellemző, hogy Csehországban a két munkaspárt közel 60 százalékos (CSKP 43,2 száza-

⁷⁰ Uo. 498.

⁷¹ Uo. 490.

⁷² Uo.

⁷³ Lásd *J. Cesar—Zd. Snitil* i. m. 280—281.

lék, CSSZDP — 15,0 százalék), míg Szlovákiában az SZIKP 30,4 százalékos eredményt ért el, s a szociáldemokrata színezetű Munka Párt a szavazatokból csak kb. 3 százalékkal részesedett. Csehszlovákiában a választási eredmények alapján a 300 parlamenti mandátumból a CSKP 93-at, az SZIKP 21-et, a CSSZDP 37-et kapott, 1 fős abszolút többséggel rendelkeztek, s a CsNSZP 55, a CsNP 46, a SzIDP 43 és a két kis szlovák párt, az SZP és az MP pedig 3, illetve 2 mandátumot mondhatott magáénak.⁷⁴

Lengyelországban a DB pártjainak eredményeit, a közös lista folytán, külön nem regisztrálták, s ezért a választási, illetve a politikai erőviszonyokat illetően a mandátumok elosztása ad felvilágosítást. A 444 tagú szejmben a DB-pártoknak 394, s ezen belül az LSZP-nek 116, az LMP-nek pedig 113 mandátuma volt. Együttesen a DB pártjai, illetve közöttük a munkáspártok a képviselői helyek 88,7 illetve 52,3 százalékát birtokolták, ui. abszolút többséggel rendelkeztek a szejmben. A választásokon a DB-n kívül induló LPP a szavazatok 10,3, az LPP(U) 3,5, az MP 4,7 és egyéb politikai csoportosulások 1,4 százalékát szerezték meg, s ennek megfelelően 28, 7, 12, illetve 3 mandátummal rendelkeztek a szejmben.⁷⁵

Romániában és Magyarországon a két munkáspárt együttes választási eredménye valamivel mérsékeltebb volt ugyan, mint a fenti két országban, de elegendő ahhoz, hogy más demokratikus erőkkel együtt meghatározó szerepet töltsenek be a legfelső államhatalmi törvényhozó és végrehajtó szervekben. Romániában az RKP és az RSZDP. Lengyelországhoz hasonlóan a demokratikus pártokkal közös listán indult az 1946. november 19-én megtartott parlamenti választásokon, s a DPB igen nagy sikert ért el, mivel a szavazatok 71,8 százalékát szerezte meg. A választásokon a DPB-n kívül indult NCP a szavazatok 12,7, az MNSZ 8,2 és az NLP 3,7 százalékát kapta. A választási szövetség pártjaira leadott szavazatokat egyenként itt sem regisztrálták, s így eredményük megítélésénél a mandátumok elosztását kell figyelembe venni. Romániában a 414 főből álló parlamentben a DPB 348, közöttük az EF 72, az NLP(T) 76, az NCP(A) 22 és az NNP 30, illetve az RSZDP, mint a parlament legerősebb pártja 81, az RKP pedig 67 képviselővel rendelkezett, ui. a két munkáspárt együttesen a parlamenti helyek közel 36 százalékát birtokolta. A parlamentben az NCP-nek 32, a MNSZ-nek 29 és az NLP-nek 5 képviselője volt. A román parlament politikai összetételében 1947 második felében, miután az NCP képviselőit, illetve az NLP(T) képviselőinek egy részét eltávolították, kisebb pozitív változás történt ugyan, de a helyzet az 1948. március 28-i parlamenti választások eredményeként változott meg radikálisan a szocialista erők javára, amikor a 414 mandátumból az EF 110, az NNP 45, az MNSZ 30, a vezetésben megújult NLP(T), illetve NLP(B) 7 és az NCP(A)-t felváltó Népi Demokrata Párt (NDP) 2, illetve az RKP és az RSZDP 1948. februárjában megtörtént egyesülése eredményeként létrejött Román Munkáspárt (RMP) 220 helyett kapott, ui. ez utóbbi a mandátumok 53,1 százalékával rendelkezett.⁷⁶

Magyarországon az 1945. november 4-i parlamenti választásokon a szavazatok 57 százalékát az FKGP, 6,9 százalékát az NPP, 1,6 százalékát a PDP, illetve 17,4 százalékát az SZDP és 17 százalékát az MKP szerezte meg, s ennek megfelelően a nemzetgyűlésen 245, 23, 2, 69 és 70 mandátumhoz jutottak. A nemzetgyűlés első ülése az ország közéleti és szellemi vezető személyiségei közül még további 12 képviselőt választott tagjai sorába. Az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választásokon

⁷⁴ A választásokra vonatkozó adatokat illetően lásd *J. Cesar—Zd. Smitil* i. m. 284. — *J. Opat* i. m. 179. és *N. Kolomejczyk* i. m. 363., 371. Adataik a szavazatszázalékok tekintetében egyeznek, viszont N. Kolomejczyk a CSSZDP-nek a tényleges 37 helyett csak 36 mandátumot tulajdonít, s így a csehszlovák munkáspártok együttes mandátumainak számát 150 főre teszi, holott az 151 volt, ami következett abból, hogy ha minimálisan is (0,7^{0/100}) abszolút többség állott elő szavazataik százalékánál is.

⁷⁵ A lengyel adatokra vonatkozóan l. *PPR w cyfrach* ... 122., valamint *N. Kolomejczyk* i. m. 366., 372.

⁷⁶ A román adatok forrásai. Rumünija v godü ... 227., *N. Kolomejczyk* i. m. 372. Itt kell megjegyezni, hogy Borsi Emil, Az európai népi demokratikus forradalmak c. munkájának 66. oldalán a DPB-re 1946-ban leadott szavazatok arányát 87,8, illetve 84,8 százalékra teszi. Ez pontatlan, mert az még a DPB-t támogató, de a választásokon külön listán induló MADOSZ szavazataival együtt is csak 78,8 százalékot tett ki, ami persze így is igen jelentős volt. A 84,8 százalék a mandátumokból való részesedésüket jelenti, s ez nagyobb volt a választási eredményüknél, melynek 50 százalékán felül eső részéért a DPB jutalom-mandátumokat kapott.

az MNFF-re eső szavazatok pártankénti megoszlása a következő volt: MKP — 22,2 százalék, SZDP — 14,6 százalék, FKGP — 15,1 százalék és NPP — 8,7 százalék, s ennek megfelelően 100, 67, 68, illetve 36 mandátumhoz jutottak a 414 tagú nemzetgyűlésben, a koalíció a parlamenti mandátumok 66 százalékával rendelkezett.⁷⁷ 1947 október végén, választási visszaélések vádjával eltávolították a parlamentből a neofasiszta Pfeiffer-párt képviselőit, s ezáltal az baldalibb lett összetételében.

A választások az ideiglenesség állapotához képest bizonyos korrigálást eredményeztek a parlamenti erőviszonyokban: *Csehszlovákiában erősödött, Lengyelországban lényegében változatlan maradt, Magyarországon pedig — különösen 1945-ben, de még 1947-ben is — mérsékeltebb lett a munkáspártok súlya a legfelső képviselői és törvényhozó szervekben.*

A választási eredményeknek megfelelően, az ideiglenesség állapotához képest bizonyos változások történtek a továbbra is népfrent-koalíciós alapon álló demokratikus kormányok politikai összetételében is. A parlamenti választásokat követően és eredményeinek megfelelően alakult népfrent-koalíciós kormányok politikai összetétele a következőképpen alakult: Csehszlovákiában az 1946. július 8-án létrejött 26 tagú kormányban a munkáspártok 12 tárcával (CSKP—SZIKP —, CSSZDP—3), a CSNSZP, CSNP és SZIDP 4—4 és a pártonkivüliek csoportja 2 tárcával rendelkeztek; Magyarországon az 1945. november 15-én alakult 18 tagú kabinetben a munkáspártok 8 MKP 4, SZDP 4), az FKGP és az NPP pedig 9, illetve 1 tárcával voltak képviselve, Romániában az 1946. november 29-én létrejött 19 tagú kormányban a munkáspártok 8 (RKP — 4, RSZD — 4), az NLP(T) 5, az EF 4, az NNP és a pártonkivüliek csoportja 1—1 miniszteri tárcával rendelkeztek, s ez 1947. november 6-án annyiban módosult, hogy az NLP(T) minisztereit a DPB belső felbomlásának kísérlete miatt eltávolították a kormányból, s tárcáit a munkáspártok kapták; Lengyelországban pedig az 1947. február 7-én alakult 25 tagú kabinetben a munkáspártok 14 (LMP — 7, LSZP — 7), a PP 5, a DP 3, az MP 2 és az LPP(U) 1 miniszteri tárcával rendelkezett, a két munkáspárt abszolút többsége volt a kormányban.

A munkáspártok kormánypozícióit illetően Csehszlovákiában az 1948. február 25-i kormányátalakítás, Magyarországon és Romániában az 1947. augusztus 31-i, illetve az 1948. március 28-i parlamenti választások eredményeként történt lényeges változás, miközben e két országban a kormányok politikai összetétele, az átalakítások folytán, addig is (Magyarországon 1946. február 4-én és 1947. május 31-én, Romániában 1947. november 6-án) kedvezően módosult a forradalmi erők javára. Magyarországon az 1947. szeptember 24-én létrejött, s 15 főből álló minisztertanácsban a két munkáspárt, az FKGP (4) és az NPP (2) mellett 9 tárcával (MKP — 5, SZDP — 4,) Csehszlovákiában az 1948. februári eredmények folytán február 25-én alakított 23 tagú kormányban a munkáspártok 14, (CSKP—SZIKP — 11, CSSZDP — 3), s mellettük az FSZM 2, a CSNSZP, CSNP és a pártonkivüliek 2—2, az SZLDP 1 miniszterrel, Romániában pedig az 1948. április 13-án alakult, s 18 főből álló kabinetben az EF (5) és az NNP (1) mellett a Román Munkáspárt 12 miniszteri tárcával rendelkeztek.⁷⁸

A kommunista és szocialista pártok súlya, tehát, tárgyalt országok kormányai-ban, a forradalom folyamán általában növekvő tendenciát mutatott, míg a parlamentekben kiegyensúlyozatlanabb volt a helyzet. Lengyelországban már a forradalom kezdetétől, mind a kormányban, mint a parlamentben abszolút többséggel

⁷⁷ A magyar nemzetgyűlési választásokra vonatkozóan lásd A magyar forradalmi munkásmozgalom története... 92., 142—144. — A magyar népi demokrácia története... 61., 109. valamint Balogh S. i. m. 98., 525.

⁷⁸ Az egyes országok kormányainak politikai összetételére vonatkozó adatok forrásai: N. Kolomejczyk i. m. 374—380. — J. Belda—M. Boucek—Zd. Deyl—M. Klímeš: Na rozhraní dvou epoch. Praha 1968. 86., 259. Rumünyija y godü... 339—342. — N. Kolomejczyk—Br. Syzdek i. m. 279—280. — A magyar forradalmi munkásmozgalom története... 94., 153. — A magyar népi demokrácia története... 62., 114. — Balogh S. i. m. 545. Szükséges megjegyezni, hogy N. Kolomejczyk, s Borsi Emil könyvében is általában a román kormányok létszámára, valamint a P. Groza-kormányban a kommunista tárcákra vonatkozó adatok hiányosak, uo. az nem 3, hanem 4 volt. Nem tűntetik fel ugyanakkor sem itt, sem az 1944. november 4-én alakult, valamint a Csehszlovákiában 1948. február 25-én átszervezett kormányban azt, hogy abban 1—1, illetve 2 tárcával az egységes szakszervezetek is képviselve voltak.

A parlamentek politikai összetétele a választásokat követő időszakban (1945–1948)

Ország	Időpont	Mandátum		POLITIKAI CSOPORTOK														
				Népfront-pártok									Ellenzéki pártok és csoportok			Pártonkívüliek és egyéb ún. „független” csoportok		
		Munkáspártok (KP, SzDP)			Többiek			Összesen										
		Összesen	%		Váll. eredmény	Mandátum	%	Váll. eredmény	Mandátum	%							Váll. eredmény	Mandátum
CSEH-SZLOVÁKIA	1. 1946. május 26.	300	100,0	50,7	114/37	50,3	48,0	149	49,7	98,7	300	100,0	-	-	-	1,3	-	-
LENGYEL-ORSZÁG	1. 1947. január 19.	444	100,0	-	113/116	51,5	-	165	37,2	80,1	394	88,7	15,0	40	9,0	4,9	10	2,3
MAGYAR-ORSZÁG	1. 1945. november 4. 2. 1947. aug. 31.	421 411	100,0 100,0	34,4 36,8	70/69 100/67	33,0 40,4	63,6 24,0	270 104	64,1 25,6	98,0 60,8	409 271	97,1 66,0	- 39,2	- 140*	- 34,0	2,0 -	12 -	2,9 -
ROMÁNIA	1. 1946. november 19. 2. 1948. március 28.	414 414	100,0 100,0	-	67/81 220	35,8 53,1	-	200 194	48,3 46,9	71,8 93,2	348** 414	84,1 100,0	19,1 6,8	37** -	8,9 -	9,1 -	29 -	7,0 -

* 1947 október végén megfosztották mandátumától a neofasiszta MFDP-t, s ezzel az ellenzéki képviselők száma 49-cel csökkent.

** 1947 nyarán, ill. telén eltávolították a parlamentből az ellenzéki NCP, ill. DPB-be tartozó Tatárescu-féle NLP képviselőinek egy részét.

A demokratikus kormányok politikai összetétele a parlamenti választásokat követő időszakban (1945–1948)

Ország	Időpont	A kormány tagjainak száma		POLITIKAI CSOPORTOK																				
				Munkás-pártok (KP/SzDP)		Parasztpártok						Burzsoá-kispolgári (heterogén pártok)				Pártonkívüliek								
						Baloldali		Centrum		Jobboldali		Baloldali		Centrum		Jobboldali		Baloldali		Centrum		Jobboldali		
						Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	Min.-tárca	%	
CSEH-SZLOVÁKIA	1. 1946. július 8.	26	100,0	9/3 16*																				
	2. 1948. február 25.	23	100,0	(11+ +3+2)	46,1	46,1	69,6																	
LENGYEL-ORSZÁG	1. 1947. február 7.	26	100,0	7/8	57,7	PP 5	19,3	NPP	LPP*(U) 3,8	-	-	DP 3	11,5	MP 2*	7,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MAGYAR-ORSZÁG	1. 1945. nov. 15.	18	100,0	4/4	44,4	1	5,6	-	-	-	-	9	50,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2. 1946. február 4.	19	100,0	4/4	42,1	1	5,3	-	-	-	-	10	52,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3. 1947. május 31.	17	100,0	4/4	47,0	1	5,9	-	-	-	-	8*	47,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	4. 1947. szept. 24.	15	100,0	5/4	60,0	2	13,3	4*	26,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ROMÁNIA	1. 1946. nov. 29.	19	100,0	4/4	42,2	4	21,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2. 1947. nov. 6.	17	100,0	6/5	64,7	4	23,5	-	-	-	-	1	5,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	3. 1948. április 13.	18	100,0	12	66,6	5	27,8	-	-	-	-	1	5,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Szükséges megjegyezni: 1. Csehszlovákia esetében a munkaspárti minisztereknél a + 2 fő különbség onnan adódik, hogy 2 szakszervezeti miniszter is helyet foglalt a kormányban; 2. A CsNSzP, a CsNP és a DP alapvetően még ugyan 1948 elején is jobboldali pártoknak tekintendő, de a kormányban a jobboldali miniszterek helyét baloldali személyek foglalták el; 3. Lényegében ez utóbbi vonatkozik a lengyel kormány LPP(U)-MP-i és a magyar kormány FKGP-i miniszterére is 1947-ben, csak ezek centrupártok.

rendelkeztek, míg Csehszlovákiában, Magyarországon és Romániában egyre jobban megközelítették, majd 1947 végén—1948 elején elérték azt. Parlamenti és kormányzati szinten Lengyelországban 1947 elején, Magyarországon 1947 őszén, Romániában 1947 telén—1948 tavaszán, Csehszlovákiában pedig 1948 elején (csak kormányzati szinten!) szűkült le a koalíció, miután a végrehajtó hatalmi, de részben a törvényhozó szervekből, a parlamentekből is kiszorultak a népi demokratikus rendszer ellenfelei és abszolút többségre kerültek azokban a munkáspártok és koalíciós partnereik, illetve azok velük szorosan együttműködő baloldali-centralista képviselői, s mindezek következtében a kormányok politikai összetételük és tevékenységük tekintetében szocialista népfront-koalíciós kormányokká lettek. (A politikai pártok parlamenti súlyának és kormánypozíciói alakulásának összefüggő áttekintését adja az 5—6. táblázat a parlamenti választásokat követő időszakban.)⁷⁹

A kommunista és a szociáldemokrata pártok vezette forradalmi erők súlyát a hatalomban jelentős mértékben növelte az, hogy kulcspozíciókkal rendelkeztek a választásokon legtöbb szavazatot kapott párt, a CSKP elnöke, Lengyelországban pedig a választásokból abszolút győztesként kikerült munkáspártok képviseletében az LSZP főtitkára, J. Cyrankiewicz lett a miniszterelnök, s a kommunisták és a szociáldemokraták a magyar és a román kormányokban is 1—1 miniszterelnök-helyet tessel voltak képviselve. Magyarországon ugyan az FKGP adta a miniszterelnököt a forradalom folyamán mindvégig, az ideiglenesség állapotát leszámítva, de az MKP politikai befolyását és szerepét mi sem bizonyítja jobban, minthogy az 1945-ös nemzetgyűlési választásokat követően létrejött kormányprogramjának alapját, miután az abszolút győztes FKGP saját programmal még nem rendelkezvén, nagyrészt elfogadta az MKP-nak az SZDP és az NPP által is támogatott kormányprogram-javaslatait, lényegében programelképzelései képezték. Alapvető hasonlóság volt megfigyelhető az 1947-es parlamenti választásokat követően alakult kormány programját illetően is. Ebben a tekintetben Románia helyzete, ahol az EF, mint demokratikus parasztpárt adta a miniszterelnököt 1945. március 6-át követően, nagyon közel állott Magyarországhoz. A forradalom fejlődése számára döntő jelentőségű volt az is, hogy olyan fontos kormánypozíció, mint a belügyminiszteri tárca mindenütt a kommunista párt kezében volt. Egyenes következménye volt ez a társadalomban betöltött meghatározó szerepüknek.

A választásokkal megszilárdult a népi demokratikus átalakulás kezdetén kialakult, s méretében kiteljesedett felső szintű politikai struktúra. A választások eredményeként létrejött parlamentek és kormányaik mind politikai összetételük, s még inkább programjuk és tevékenységük, mind pedig a parlamenteknek döntő többséggel rendelkező népfrontpártok progresszív képviselőinek konstruktív kormányzati szintű együttműködése folytán a népi demokratikus forradalom szocialista győzelmének s vele a munkáshatalom megteremtésének döntő tényezőjét és egyben garanciáját képezték az általunk vizsgált országokban.

⁷⁹ A táblázatok a 32—39. és 50—54. jegyzetek alapján lettek összeállítva.